

Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

Л. Ф. Українець, Т. І. Ніколашина,
І. Г. Павлова, Л. О. Сологуб

**ДЕРЖАВНА АТЕСТАЦІЯ
ІЗ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ
ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ
ТА МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

(Для студентів вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації
зі спеціальностей

6.020303 “Філологія. Українська мова і література”

7.02030301 “Українська мова і література”

8.02030301 “Українська мова і література”)

Навчальний посібник

Полтава 2011

УДК 811.161.2
ББК 81.2УКР
Д 36

Державна атестація із сучасної української літературної мови та методики навчання української мови. – Полтава, 2011. – 60 с.

Укладачі: **Українець Л. Ф.**, кандидат філологічних наук, професор;
Ніколашина Т. І., кандидат філологічних наук, доцент;
Павлова І. Г., кандидат філологічних наук, доцент;
Сологуб Л. О., кандидат педагогічних наук, доцент.

Рецензенти: **Мацько Л. І.**, дійсний член АПН України, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри стилістики Інституту філології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова;
Скаб М. В., доктор філологічних наук, професор кафедри історії та культури української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Друкується згідно з рішенням ученої ради Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (протокол №8 від 28 лютого 2011 року).

© Л. Ф Українець,
Т. І. Ніколашина,
І. Г. Павлова,
Л. О. Сологуб, 2011

ISBN 996-7053-38-5

Передмова

Пріоритетним напрямком реформування вищої школи є оновлення змісту освіти, зокрема через створення методичного та інформаційного забезпечення основних навчальних курсів та їх державної атестації. Держава ставить перед вишами завдання підвищити освітній і культурний рівень випускників, кожен із яких повинен мати глибокі й міцні знання з фахових дисциплін, особливе місце в системі котрих займає курс сучасної української мови. Адже скласти іспит перед державою із сучасної української літературної мови – це не лише виявити знання із навчальної дисципліни, але й показати свій рівень володіння державною мовою, розуміння ролі мови як мірила в соціальному, суспільному, моральному, культурному становленні громадянина.

Навчально-методичний посібник “Державна атестація із сучасної української літературної мови та методики викладання української мови” адресований випускникам філологічних факультетів. Мета його – дати необхідну інформацію студентам-випускникам для практичної організації державного екзамену з найважливішої фахової дисципліни.

У посібнику вміщено відомості про правові основи державної атестації випускників вишу IV рівня акредитації, програми до ДЕК із сучасної української літературної мови, методики її викладання, списки необхідної фахової літератури, основні положення щодо написання наукових робіт, зразки білетів, схеми повного синтаксичного аналізу речення тощо.

Пропонований посібник задовольнить інтереси, потреби й запити випускників-філологів, викладачів, учителів, стане корисним допоміжним засобом для становлення молодого фахівця.

Л. О. Сологуб, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української мови
Полтавського національного педагогічного
університету
імені В. Г. Короленка

Правові норми атестації

Державна атестація студентів із сучасної української літературної мови здійснюється відповідно до закону "Про освіту" (1991 р.) і "Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах освіти" (1993 р.). У цих документах стверджується, що для встановлення фактичної відповідності рівня підготовки студентів вимогам освітньої характеристики відповідних спеціальностей та присвоєння освітньо-кваліфікаційних рівнів "Бакалавр", "Спеціаліст", "Магістр" створюється державна комісія. До складу державної атестаційної комісії входять такі особи: ректор вищого навчального закладу або проректор з навчальної чи наукової роботи, декан факультету або його заступник, завідувачі кафедр професори, доценти профільюючих випускових кафедр, працівники науково-дослідних інститутів, провідні спеціалісти-практики.

Персональний склад комісії затверджує ректор не пізніше, ніж за місяць до початку роботи державної комісії.

Розклад роботи державної комісії, узгоджений з головою комісії, затверджує проректор і ректор вищого навчального закладу. Його оприлюднюють не пізніше, як за місяць до початку складання державних екзаменів та захисту наукових робіт.

До складання державних екзаменів і захисту бакалаврських, дипломних, магістерських робіт допускають студентів, котрі виконали всі вимоги навчального плану.

Списки студентів, допущених до державної атестації, подає в державну комісію декан факультету.

Складання державних екзаменів, захист наукових робіт відбувається на відкритому засіданні, у якому бере участь не менше, ніж половина складу державної атестаційної комісії при обов'язковій присутності голови комісії.

Державний екзамен - це комплексна перевірка знань студентів із дисциплін, передбачених навчальним планом.

Державні екзамени проводять за білетами, що повністю відповідають навчальним програмам.

Тривалість державного екзамену не повинна перевищувати 6 академічних годин на день.

Результати державних екзаменів, захисту кваліфікаційних наукових робіт оцінюють так: "відмінно", "добре", "задовільно", "незадовільно". Їх оголошують у день складання екзамену чи захисту роботи відразу після оформлення протоколів засідання державної комісії.

Студентові, який отримав підсумкові оцінки "відмінно" не менше, ніж із 75 відсотків від усіх навчальних дисциплін у тому числі з практик, а з інших навчальних дисциплін — оцінки "добре", склав державні екзамени

з оцінками "відмінно", захистив наукову роботу з оцінкою "відмінно", а також виявив себе у науковій (творчій) роботі, видається документ про освіту з відзнакою.

Студент, який при складанні державного екзамену або при захисті наукової роботи отримав незадовільну оцінку, відраховується з вищого навчального закладу, йому видається академічна довідка. Він допускається до повторного складання державних екзаменів чи захисту наукової роботи протягом трьох років після закінчення вищого навчального закладу.

Студентам, які не склали державні іспити або не захистили наукову роботу з поважних причин (документально підтверджених), ректором вищого навчального закладу може бути продовжений термін навчання до наступної роботи державної комісії (не більше, ніж на один рік).

Усі засідання державної комісії протоколюються. У протокол вносяться оцінки, отримані на державних екзаменах або під час захисту дипломних робіт, записуються питання, що ставилися, особливі думки членів комісії, вказується здобутий студентом рівень, кваліфікація, а також те, який державний документ про освіту видається.

Протокол підписують голова та члени державної комісії, які брали участь у засіданні.

Управлінням вищих навчальних закладів на основі "Положення..." та пропозицій університетів, інститутів, коледжів, технікумів розроблено рекомендації щодо порядку створення, організації і роботи державних комісій у ВНЗ. У них зокрема сказано, що програми та методи проведення екзаменів (усно, письмово, тестуванням, комп'ютерним тестуванням) визначається випусковою кафедрою і затверджується вченою радою інституту.

Тривалість усного державного екзамену з кожної дисципліни, а також захисту однієї наукової роботи не повинна перевищувати 30 хвилин.

Рішення державної комісії про оцінку знань, виявлених при складанні екзаменів або захисті наукових робіт, приймається на закритому засіданні комісії відкритим голосуванням звичайною більшістю голосів членів комісії, які брали участь у її засіданні. При однаковій кількості голосів голос голови комісії є вирішальним.

У разі одержання незадовільної оцінки з одного екзамену студент не позбавляється права продовжувати складати державні екзамени з інших дисциплін і захищати наукову роботу у термін, встановлений розкладом.

Захист бакалаврських, дипломних, магістерських робіт

Бакалаврські, дипломні, магістерські роботи є важливою формою самоосвітньої діяльності студентів, отримання знань та навичок проведення наукових досліджень.

До наукових робіт з української мови ставиться ряд вимог. Основні з них такі:

- актуальність теми, її відповідність сучасному стану філологічної науки та перспективам її розвитку;
- вивчення та критичний аналіз монографічної і періодичної літератури з лінгвістики та методик викладання української мови з визначеної теми;
- чітка характеристика лінгвістичних аспектів, опис та аналіз фонетичних, лексичних, морфемних, словотвірних, морфологічних, синтаксичних, стилістичних мовних рівнів;
- узагальнення результатів, їх обґрунтування, висновки та практичні рекомендації.

Кожен з видів наукових робіт студента-випускника може мати реферативний і дослідницький характер. У першому випадку робота має теоретичний характер і пишеться на основі аналізу й узагальнення ряду наукових джерел: монографій, брошур, статей, методичних рекомендацій тощо. Студент повинен вибрати з наукової літератури основний матеріал, який стосується проблеми, що вивчається, дати оцінку аналізованим роботам, висловити свій погляд, зв'язно, грамотно і логічно обґрунтувати вибрану тему, зробити наукові лінгвістичні і методичні висновки.

У другому випадку, коли робота має дослідницький характер, студент використовує, крім науково-методичної літератури, свої спостереження і факти, результати експерименту, якщо він проводився, може пропонувати власні гіпотези. Наукове дослідження такого типу повинне мати теоретичну частину (30-40% загального обсягу), аналіз і узагальнення наукових даних та висновки (60-70%).

Безпосереднє керівництво написанням бакалаврської, дипломної чи магістерської роботи здійснюється науковим керівником — професором чи доцентом кафедри української лінгвістики.

На титульному аркуші вказуються такі дані: міністерство, назва педагогічного вузу, кафедри, прізвище та ініціали студента, повна назва теми наукової роботи, прізвище, ініціали, вчене звання і науковий ступінь керівника, рік і місце виконання роботи (див. додаток 1).

Наукові роботи — важливий фактор професійної підготовки учителів української мови.

Для орієнтації наукових керівників та студентів пропонується такий графік контролю за ходом підготовки наукової роботи:

1. Вибір теми, наукового керівника, затвердження теми — червень, вересень.

2. Отримання завдання та проведення дослідження - жовтень, листопад, грудень.

3. Підготовка календарного плану виконання бакалаврської, дипломної чи магістерської роботи і затвердження його науковим керівником – до 30 грудня.

4. Підготовка чорнового варіанту роботи для першого читання науковим керівником — до 1 березня.

5. Усунення зауважень, урахування рекомендацій наукового керівника, подання чорнового варіанту на друге читання - до 15 березня.

6. Урахування рекомендацій наукового керівника, доповнення роботи додатковими дослідженнями, що проводилися під час педагогічної практики, підготовка варіанту роботи для рецензування; отримання рецензії — до 15 квітня.

7. Подання роботи і рецензій науковому керівникові — до 1 травня.

8. Доопрацювання дипломної роботи з урахуванням рекомендацій рецензента і наукового керівника. Чистове оформлення роботи, подання її науковому керівникові на підпис та підготовку відгуку — до 20 травня.

9. Написання відгуку науковим керівником, звіт перед зав кафебри щодо завершення роботи — за тиждень до початку роботи ДЕК.

Оскільки така наукова робота передбачає проведення нескладного дослідження, то вона вимагає від студента оволодіння основними його методами: вивчення літературних, архівних та інших джерел, спостереження, експеримент, математичні методи обробки кількісних даних тощо.

Оскільки наукове дослідження випускника філологічного факультету повинне бути об'ємним (40-60 друкованих сторінок), то практикується розподіл усього матеріалу на змістові частини, які відокремлюються заголовками.

У кожній науковій роботі виділяють такі структурні елементи:

– Зміст.

– Вступ.

– Основний зміст роботи, який має два або три розділи.

– Висновки.

– Список використаної літератури.

– Додатки.

Бакалаврська, дипломна чи магістерська роботи повинні бути надруковані на машинці через два інтервали на одному боці стандартного аркуша паперу (А-4). Робота виконується в одному примірнику. Можливе її оформлення (як виняток) у рукописному вигляді. У роботі виправлення

не допускаються. Сторінки наукової роботи повинні мати такі поля: ліве - 30мм, зверху — 20мм, праве — 10мм, знизу — 25 мм.

Автор бакалаврської, дипломної чи магістерської роботи повинен отримати на неї письмовий відгук наукового керівника та рецензію від провідного спеціаліста з даної галузі науки (учителя вищої категорії, кандидата педагогічних чи філологічних наук, доктора філологічних чи педагогічних наук).

Завершена наукова робота разом з письмовим відгуком керівника і рецензією подається на кафедру української лінгвістики для допуску до екзамену.

При захисті бакалаврських, дипломних і магістерських робіт у державну комісію подаються:

- виконане наукове дослідження відповідного типу із записом на титульній сторінці висновку завідуючого випускової кафедри про допуск до захисту;

- письмовий відгук керівника з характеристикою діяльності випускника під час написання наукової роботи;

- письмова рецензія науковця на пропоноване наукове дослідження.

Рецензування наукових робіт відповідного типу доручають висококваліфікованим спеціалістам-учителям української мови, науковцям і викладачам ВНЗ, які не працюють у даному навчальному закладі.

Рецензія повинна мати оцінку роботи за прийнятою шкалою оцінювання знань.

Негативна рецензія не є підставою для відхилення бакалаврської, дипломної чи магістерської роботи від захисту.

До державної комісії можуть подаватися й інші матеріали, що характеризують наукову і практичну цінність наукової роботи, що представлена на захист: друковані статті за темою проекту, картки, системи завдань, вправ, таблиці, схеми тощо.

Усна державна атестація з сучасної української літературної мови

Державний екзамен з сучасної української літературної мови є не тільки найвідповідальнішим моментом перевірки теоретичних знань і практичних навичок з української мови, але й важливим завершальним етапом у підготовці фахівця для загальноосвітньої школи.

Рекомендована програма складена з урахуванням тих вимог, які повинні ставитися до студентів на державному екзамені, щоб виявити, наскільки різнобічними і глибокими є їхні знання з усього циклу мовознавчих дисциплін

Мета програми полягає в тому, щоб:

а) визначити єдині вимоги до державного екзамену з сучасної української літературної мови для випускників педагогічних університетів зі спеціальності "Українська мова і література";

б) перевірити теоретичні знання і практичні навички з найважливіших тем інших лінгвістичних курсів;

в) допомогти студентам на заключному етапі навчання зосередити увагу на систематизації й повторенні найважливішого з опрацьованого матеріалу.

Цю програму складено на основі діючих предметних програм педагогічних інститутів ("Сучасна українська літературна мова". — К.: УВІСНЗ, 1988; "Вступ до мовознавства". - К.: УВІСНЗ, 1979; "Українська діалектологія". - К.: 1985; "Історична граматики української мови"-К.: Вища школа, 1988; "Загальне мовознавство". — К.: РН МКВСПО, 1985; "Історія української літературної мови". — К.: НМКВО, 1990; "Стилістика української мови". - К.: РН МКВСПО, 1988; "Лінгвістичний аналіз тексту". - К.: РН МКМО УРСР, 1985).

Профільюючим курсом усного лінгвістичного циклу є сучасна українська літературна мова. На державному екзамені потрібно виявити як теоретичні, так і практичні навички з цієї дисципліни. Питання з сучасної української літературної мови та аналіз фактичного мовного матеріалу є обов'язковим елементом державного екзамену.

Крім того, у програму включено найважливіші теми зі вступу до мовознавства, загального мовознавства, історичної граматики української мови, української діалектології, історії української літературної мови, стилістики української мови.

Із названих лінгвістичних дисциплін у програмі пропонуються тільки такі питання, які мають безпосереднє відношення до сучасної української літературної мови і сприяють свідомому і глибокому засвоєнню основного курсу — курсу сучасної української літературної мови.

Завдання для практичного аналізу тексту — це сукупність різних типів розборів (фонетичного, фонематичного, лексичного, морфемного (будови слова), словотвірного, морфологічного, синтаксичного). Таким чином перевіряються орфографічні й пунктуаційні уміння і навички студентів з української мови. Оскільки основною комунікативною одиницею є речення, то для розбору рекомендовано текст, що складається з одного складного або кількох простих речень із 25-30 слів.

На державному екзамені необхідно зробити повний синтаксичний розбір, накреслити схему структури речення, що пропонується в білеті (особливо це стосується складнопідрядних речень з кількома підрядними, складних речень з сурядністю і підрядністю, складних речень із сполучниковим і безсполучниковим зв'язком тощо). У тексті (реченні)

екзаменаторами виділяються окремі слова (або кілька слів), запропоновані для інших видів розбору або транскрибування.

Питання лексико-семантичного, морфемного, словотвірного та інших видів аналізу можуть бути поставлені і під час розбору речення.

У програмі подається список рекомендованої літератури для підготовки до державного екзамену, у ньому пропонуються наукові джерела, які допоможуть на державній атестації студентам виявити знання не тільки обов'язкової навчальної літератури, а й з наукової вітчизняної спадщини, зокрема монографій, статей, що аналізують проблеми сучасної української літературної мови.

Програма до державного екзамену з сучасної української літературної мови для студентів філологічного факультету освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр"

Методологічне та загальнотеоретичне значення праць українських та російських мовознавців для наукового розуміння природи, суті і суспільної функції української мови. Природа і сутність мови. Основні функції мови.

Українська літературна мова як унормована, відшліфована форма загальнонародної мови української нації. Літературна мова і діалекти. Наріччя української мови, коротка характеристика їх фонетичних, граматичних і лексичних рис.

Писемна і усна форми сучасної української літературної мови. Науковий, офіційно-діловий, публіцистичний, художньо-белетристичний, розмовно-побутовий, конфесійний стилі української мови.

Фонетика і фонологія. Фонетика української літературної мови як учення про її звукову систему, про артикуляційні та акустичні характеристики звуків і закономірності їх сполучуваності. Фонологія як учення про систему фонем української літературної мови. Історія становлення фонетики. Фонетична та фонематична транскрипції в українській мові.

Склад як явище фонетичне. Основні закономірності складоподілу в українській мові. Типи складів. Морфемне членування слова і складоподіл. Дослідження в україністиці цього питання.

Наголос в українській мові і його роль як засобу розрізнення слів та їх форм. Особливості наголошування іменних частин мови. Основні наукові праці з цього питання.

Зміни звукового складу слів у мовному потоці. Палаталізація приголосних. Асиміляція приголосних. Різновиди дисиміляції. Спрощення в групах приголосних. Історичні пояснення цих явищ. Дослідження в україністиці даного питання.

Морфонологія як учення про регулярні фонологічні чергування у складі морфем, пов'язані із словотвором і словозміною в українській мові. Взаємозв'язок фонем і морфем. Розробка в лінгвістиці цього питання.

Чергування $\text{\o} \text{ з } \text{\i}$, $\text{\e} \text{ з } \text{\i}$; \o та \e з нульовою фонемою як наслідок занепаду редукованих \o , \e після шиплячих та \Д . Історичний коментар цих явищ.

Чергування голосних у коренях слів як засіб розрізнення семантичних відтінків і граматичних значень $\text{\o} \text{-} \text{\a} \text{-} \text{\e} \text{-} \text{\i}$, $\text{\i} \text{-} \text{\a}$, $\text{\i} \text{-} \text{\и}$; нульова фонема - \e , \o , \и ; нульова фонема - \o , \и , \у та ін. Голосні \a та \у на місці давнього \o . Історичне пояснення цих змін.

Чергування приголосних фонем при словотворенні і словозміні в українській мові. Зміна задньоязикових \г , \к , \х на передньоязикові \ж , \ч , \ш і \з , \ц , \с . Історичне пояснення звукових процесів.

Чергування $\text{\д} \text{-} \text{\дж}$, $\text{\Лз} \text{-} \text{\ж}$, $\text{\Лс} \text{-} \text{\ш}$, $\text{\Лк} \text{-} \text{\ч}$, $\text{\г} \text{-} \text{\ж}$, $\text{\х} \text{-} \text{\ш}$; $\text{\б} \text{-} \text{\бл}$, $\text{\п} \text{-} \text{\пл}$, $\text{\Лв} \text{-} \text{\вл}$, $\text{\Лм} \text{-} \text{\мл}$, $\text{\ф} \text{-} \text{\фл}$ тощо. Чергування \i з \й , \у з \в . Зміни приголосних \г , \ж , \Лз ; \к , \ч , \ц ; \х , \ш , \Лс перед суфіксами -ський , -ств . Зміни приголосних перед суфіксом -ин . Співвідношення чергування фонем і наголосу, афіксації і наголосу в сучасній українській літературній мові.

Українська літературна мова і її значення в історії культури українського народу. Типи періодизації історії української літературної мови. Л.А. Булаховський, І. Огієнко та ін. мовознавці про походження української мови.

Характеристика основних норм сучасної української літературної мови. Основні дослідження даного питання у вітчизняному мовознавстві.

Зв'язок курсу сучасної української літературної мови з іншими дисциплінами — історією української літературної мови, історичною граматиною, історичною діалектологією, історією українського народу, історією філософії, історією української літератури, мистецтвознавством, фольклором, археологією тощо.

Культура мови вчителя. Професійний мовний етикет. Мовні засоби його реалізації. Письменники, політики, громадські діячі, державотворці, мовознавці, філософи про українську мову.

Значення граматики Мелетія Смотрицького \1619 р.\ для розвитку шкільної освіти і граматичної думки в Україні, в Московії, в інших слов'янських землях. Граматика І.Ужевича \1643-1647рр.\, її характеристика.

Лексикографічні праці ХУІ-ХУІІ ст. Типи словників. Значення "Лексикона славеноросского" Памви Беринди \1627р.\ в історії української та світової лексикографії. Вивчення цього питання в дослідженнях сучасних українців.

Мова творів Г.С.Сковороди — помітне явище слов'яноукраїнської літературно-писемної традиції XVII ст. Білінгвізм Г.С.Сковороди. Народнорозмовні та фольклорно-фразеологічні елементи в його творах.

І.П. Котляревський — зачинатель нової української літературної мови. Народнорозмовна основа його творів. Причини варіювання фонетичних, лексичних, фразеологічних, граматичних явищ у творах І.П. Котляревського. Значення мовного новаторства І.П.Котляревського для формування системи літературних норм української мови.

Становлення української літературної мови в західних землях України на народній основі. Характеристика мовних особливостей "Русалки Дністрової".

Т.Г.Шевченко — основоположник нової української літературної мови. Фольклорні традиції в художньо-образній системі Кобзаря. Книжні джерела його мови; семантико-стилістичні трансформації староукраїнізмів, церковнослов'янїзмів. Роль Т.Г.Шевченка в становленні фонетичних, лексико-семантичних, правописно-граматичних норм української літературної мови.

Стилістична диференціація лексичного складу української мови (лексика загальноживана, суспільно-політична, специфічно-побутова, виробничо-професійна, офіційно-ділова). Видатні українські письменники і мовознавці про культуру української мови.

Українська лексикологія як учення про лексичне значення слова та лексичну систему сучасної української літературної мови. Слово як лексична одиниця мови. Дослідження питань лексикології в україністиці.

Моносемія і полісемія. Пряме і переносне значення слів. Типи переносних значень слів за схожістю, суміжністю, функцією. Розширення і звуження значень слів. Вивчення питань багатозначності в україністиці.

Лексичне значення слова. Відмінність слова від морфеми і словосполучення. Типи лексичних значень слів в українській мові. О.О.Потебня про багатозначність слова.

Поняття про омонімію. Види омонімів. Розрізнення омонімії і полісемії (багатозначності). Шляхи виникнення омонімів. Пароніми. Антоніми. Вивчення цих мовних одиниць.

Синоніми, їх класифікація. Групи синонімів: семантичні (понятійні) або ідеографічні; стилістичні синоніми; понятійно-стилістичні, або семантично-стилістичні синоніми. Функції синонімів у мові. Дослідження питань синонімії в україністиці.

Лексика сучасної української літературної мови з погляду її походження. Запозичені й іншомовні слова. Міжмовні контакти української мови. Дослідження української лексики у вітчизняному мовознавстві.

Українська літературна мова як джерело лексичних засвоєнь іншими мовами. Аналіз наукових розвідок з цього питання.

Територіальні діалекти в сучасній українській літературній мові, їх типи і місце у мові і мовленні.

Поняття фразеологічної одиниці. Класифікація фразеологізмів за структурою: фразеологічні одиниці, ідіоми, народні прислів'я, приказки, крилаті слова. Функціональне призначення фразеологізмів. Джерела фразеологізмів. Вияв в українських ідіомах національної специфіки мови. Основні дослідження з питань фраземіки в українському мовознавстві.

Використання фразеологізмів у різних стилях мови. Розвиток української фразеології в умовах суверенітету України. Найважливіші праці з української фразеології.

Українська лексикографія як теорія і практика укладання словників української мови.

Типи словників. Лінгвістичні словники. Енциклопедичні словники. Фахові довідники. Аналіз конкретних лексикографічних праць з української мови.

Історія української дожовтневої лексикографії. Розвиток сучасної української лексикографії. Характеристика найважливіших лексикографічних праць з української мови.

"Закон про мову" в Україні, його аналіз. Принципи реалізації Державної національної програми "Освіта". Україна ХХІ століття".

Характеристика стилістики як розділу науки про мову. Стилї української літературної мови.

Морфологічна будова слів. Слово і морфема. Типи морфем. Зміни в складі слова в процесі історичного розвитку української мови (спрощення, перерозклад, ускладнення). Вивчення питань морфеміки в україністиці.

Словотвір як лінгвістична дисципліна. Основні поняття словотвору. Словотвірний тип. Зв'язок словотвору з лексикою і граматиною. Вивчення питань словотвору в україністиці.

Основні способи творення слів у сучасній українській літературній мові. Словотвір як джерело збагачення лексичного складу мови. Синхронне і діахронне словотворення. Історичні процеси зміни структури слова.

ГраMATика української мови як учення про граматичну структуру слова в українській мові, про систему словоформ (парадигматику), про будову і типи словосполучень і речень. Морфологія і синтаксис як розділи граматики. Аналіз досліджень з цього питання.

Основні граматичні поняття: граматичне значення, граматична форма, граматична категорія. ГраMATичне значення слів у його відношенні до лексичного значення. Способи вираження граматичних значень слова в

сучасній українській літературній мові. Основні дослідження з цих питань в україністиці.

Граматична форма слова. Синтетичні й аналітичні форми слів в українській мові.

Граматична категорія. Система граматичних категорій в українській мові. Аналіз досліджень з даної проблеми в україністиці.

Частини мови і принципи їх виділення в українській мові на основі лексичного значення, морфологічних ознак, типової синтаксичної функції і особливостей словотворення. Вивчення цієї проблеми в україністиці.

Іменник. Семантичні і морфологічні ознаки, синтаксична роль. Лексико-граматичні категорії іменників. Збірні й одиничні іменники. Іменники з матеріальним (речовинним) значенням. Основні дослідження іменників в українському мовознавстві.

Категорія відмінка, її значення і граматичне вираження. Система відмінків у сучасній українській літературній мові. Питання про кличний відмінок. Основні значення відмінків. Система відмінювання іменників української мови.

Принципи поділу іменників на відміни і групи. Варіанти відмінкових закінчень як наслідок історичного розвитку системи відмінювання іменників української мови.

Категорія роду, її значення, морфологічне, синтаксичне і лексичне вираження категорії роду. Іменники спільного роду. Хитання в роді. Відсутність категорії роду у множинних іменниках.

Категорія числа. її значення і граматичні засоби вираження. Іменники, які вживаються в обох формах числа. Іменники, що вживаються тільки в однині або в множині. Залишки форм двоїни в сучасній українській мові. Роль наголосу у вираженні категорії числа.

Способи вираження відмінка, роду і числа у невідмінюваних іменниках.

Специфіка граматичних категорій роду, числа та відмінка прикметників. Лексико-граматичні групи прикметників: якісні, відносні, присвійні. Перехід відносних прикметників у якісні. Перехід присвійних прикметників у відносні. Вивчення прикметників в українському мовознавстві.

Короткі і повні прикметники. Лексико-граматичні особливості і походження форм прикметників (з історичним поясненням). Стан розробки цього питання в україністиці.

Ступені порівняння якісних прикметників, їх значення й утворення. Особливості відмінювання і правопису складних прикметників з другою частиною на -лиций.

Продуктивні засоби словотворення прикметників. Перехід прикметників в інші частини мови.

Числівник. Значення числівників як слів, що виражають кількість і порядок при лічбі; їх граматичні ознаки. Генезис числівників. Семантичні групи кількісних числівників; їх історія. Морфологічні групи кількісних і порядкових числівників: прості, складні і складені.

Відмінювання особових і зворотного займенників, історія відмінкових флексій займенників. Відмінювання неособових (родових і неродових) займенників. Перехід різних частин мови у займенники (прономіналізація). Субстантивація займенників.

Дієслово. Семантичні, морфологічні ознаки і синтаксична роль дієслів. Дієвідмінювані, відмінювані і незмінювані форми дієслів. Дослідження дієслова в україністиці.

Категорія виду дієслова; зв'язок категорії виду з категоріями способу і часу. Способи творення видових форм. Дієслова, що мають значення обох видів. Дієслова, що вживаються в одній видовій формі. Дослідження категорії виду в україністиці.

Категорія стану, утворення станів в українській мові. Вивчення категорії стану в сучасному вітчизняному мовознавстві. Категорія особи, її значення і морфологічне вираження. Безособові дієслова.

Категорія способу. Дійсний, умовний, наказовий способи дієслів, їх значення й утворення в історії української мови. Вживання форм одного способу в значенні іншого.

Категорія часу дієслова, її зв'язок з категорією способу і виду. Сучасна система часових форм дієслова, історія їх творення. Співвідносне вживання часових форм.

Рід, число, відмінок, стан, вид і час дієприкметників. Перехід дієприкметників у прикметники (ад'єктивація) і в іменники (субстантивація). Наголос у дієприкметниках. Вивчення дієприкметника в сучасному вітчизняному мовознавстві.

Дієприслівник як форма дієслова. Історія виникнення дієприслівника. Характеристика основних граматичних категорій дієприслівника. Перехід дієприслівників в інші частини мови.

Значення прислівників як слів, що виражають статичну ознаку іншої ознаки. Морфологічні ознаки, синтаксична роль прислівників. Групи прислівників за значенням. Ступені порівняння означальних прислівників.

Творення прислівників (від прикметників, іменників, числівників, займенників, дієслів). Перехід у прислівники інших частин мови (адвербіалізація). Перехід прислівників у прийменники, сполучники, частки.

Прийменники як службові слова, що виражають відношення (просторові, часові та ін.) між повнозначними словами. Морфологічний склад прийменників. Перехід самостійних слів і словосполучень у прийменники. Вживання прийменників з відмінками іменників і

субстантивованих слів. Полісемія прийменників. Омонімія прийменників. Синоніміка прийменників.

Сполучники як службові слова, що виражають зв'язок між словами і реченнями. Морфологічний склад сполучників. Синтаксичні функції сполучників. Сполучники сурядності і підрядності, їх групи. Сполучні слова, їх відмінність від сполучників. Перехід повнозначних слів у сполучники.

Частки як службові слова, що вносять певні відтінки у значення слів чи речень. Групи часток за значенням. Функції часток. Частки словотворчі і формотворчі. Правопис часток.

Вигуки як слова, що виражають емоції та волевиявлення; їх роль у реченні. Групи вигуків за значенням, їх уживання. Перехід у вигуки повнозначних слів.

Словосполучення, його ознаки. Розмежування вільних синтаксичних і фразеологічно зв'язаних сполучень слів. Вияв у словосполученні національної специфіки мови. Типи синтаксичних словосполучень. Проблема сурядних словосполучень.

Словосполучення, їх типи. Види синтаксичного зв'язку. Дослідження цього питання в україністиці.

Актуальне членування речення. Вивчення даного питання в сучасному українському мовознавстві.

Синтаксис тексту. Основні дослідження в україністиці з цього питання.

Предикативність як основна ознака речення. Відносна, змістова, граматична та інтонаційна завершеність як ознаки речення. Типи речень за структурою. Стан вивчення даної проблеми в україністиці.

Односкладне речення. Структурно-семантичні типи односкладних речень, їх характеристика.

Складнопідрядні речення з кількома підрядними частинами. Супідрядна (однорідна, неоднорідна) і послідовна підрядність (включення речень). Стан вивчення в україністиці цього питання.

Складні речення з сурядністю і підрядністю (мішаного типу). Різні поєднання сурядних і підрядних зв'язків у цих реченнях.

Безсполучникові складні речення, їх характеристика. Вивчення речень цього типу в сучасному українському мовознавстві.

Типи підрядних словосполучень і способи вираження в них синтаксичних відношень — означальних, об'єктних, обставинних та ін. Типи підрядних словосполучень за морфологічною ознакою підпорядковуючого слова: дієслівні, іменникові, прикметникові, числівникові, займенникові, прислівникові.

Типи синтаксичного зв'язку між словами: сурядний і підрядний. Типи підрядного зв'язку в структурі простого речення: узгодження (повне і неповне), керування (сильне і слабке), прилягання, тяжіння.

Речення як основна синтаксична одиниця мови і мовлення. Речення і судження. Члени речення і члени судження.

Типи речень за структурою: двоскладні, односкладні, поширені і непоширені, повні і неповні, прості і складні.

Двоскладне просте речення. Підмет і присудок як головні члени двоскладного простого речення. Група підмета і група присудка. Підмет і способи його вираження; складений підмет.

Присудок (простий, ускладнений простий, складний іменний, складений, дієслівний складений), способи його вираження. Синоніміка різних форм присудка. Зв'язок присудка з підметом.

Односкладне речення. Характер головного члена в них. Структурно-семантичні типи односкладних речень: а) безособові, б) інфінітивні, в) особові (означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові), г) номінативні. Прості поширені і непоширені речення.

Додаток як синтаксичне вираження об'єкта. Прямий і непрямий додаток. Придієслівні і приіменні додатки. Додатки при словах категорії стану. Способи вираження додатка, місце додатка в реченні.

Означення як синтаксичне вираження атрибута. Узгоджені і неузгоджені означення, способи їх вираження. Прикладка як особлива форма означення, її місце і смислові функції у відношеннях до означуваних слів.

Обставини як синтаксичне вираження різних ознак і відношень дії або стану. Типи обставин за значенням і способи їх вираження. Роль обставин у формуванні структури простого речення.

Повне і неповне речення. Типи неповних речень (контекстуальні, ситуативні, еліптичні). Відмежування неповних речень від повних односкладних. Особливості пунктуації у неповних реченнях. Уживання неповних речень у різних стилях мови.

Слова-речення. їх типи за значенням і функціями. Відмежування слів-речень від неповних речень. Незакінчені і перервані структури мови, їх відмінність від неповних речень.

Речення з однорідними членами. Поняття про граматичну однорідність і однорідні члени речення. Способи вираження однорідності: інтонація і сурядні сполучники (єднальні, протиставні, зіставні і розділові). Однорідні означення та їх відмінність від неоднорідних. Узагальнюючі слова в реченнях з однорідними членами.

Речення з відокремленими другорядними членами. Поняття про відокремлення. Основні умови і причини відокремлення. Відокремлення означень, прикладок, обставин. Пунктуація при відокремленні.

Вставні слова і словосполучення. їх зв'язок з членами речення і місце в реченні. Типи вставних слів і словосполучень за будовою і значенням. Вставні речення, їх змістові функції, синтаксичний зв'язок з основною частиною речення і місце в ньому. Вставні слова, словосполучення і речення.

Звертання, його значення і способи вираження; місце звертання щодо речення. Характер граматичного зв'язку звертань з реченням. Вокативні речення.

Складносурядні речення. Сміслові відношення між частинами складносурядного речення. Складносурядні речення з єднальними, протиставними і розділовими сполучниками.

Основи сучасної української пунктуації. Система розділових знаків. Огляд уживання розділових знаків у простому і складному реченні.

Говори української мови, їх класифікація (з історією питання). Основні праці українських діалектологів.

Український правопис, його історія.

Орфографія як розділ мовознавчої науки. Принципи українського правопису: фонетичний, фонематичний, історичний (традиційний), семантико-диференційний (смісловий). Короткі відомості з історії українського правопису.

Граматичні і лексико-семантичні основи вживання великої букви.

Правопис прізвищ і географічних назв.

Правопис слів іншомовного походження.

Правопис префіксів і суфіксів в українській мові. Основні правила переносу слів.

Роль М. Коцюбинського, Лесі Українки, І.Франка в історії розвитку української літературної мови.

Лексико-фразеологічні зміни фразеологічних одиниць: скорочення лексичного складу, заміна одного компонента іншим, розширення і звуження обсягу значень, зміна ступеня семантичної злитості (єдності) компонентів. Багатозначність фразеологізмів.

**Список рекомендованої літератури
з сучасної української літературної мови
для освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр"**

- Авксентьев Л.Г., Калашник І.С., Ужченко В.Д. Фразеологія сучасної української мови. – Х., 1977.
- Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Граматика української мови. – К., 1993.
- Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис. – К., 1973.
- Волох О.Т. Сучасна українська літературна мова. – К., 1986.
- Грищенко А.П. Сучасна українська мова. – К., 1999.
- Жовтобрюх МА, Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. Т. 1-2. – К., 1972.
- Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови: Навч. посібн. – К., 1992.
- Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. – К.; Одеса, 1991.
- Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. – К., 2000.
- Ладоня І.О. Українська мова: Навч. посібн. – 2-е вид., доп. і переробл. – К., 2001.
- Плющ М.Я., Бевзенко С.П., Грипас Н.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова. – К., 2001.
- Плющ П.П. Історія української літературної мови. – К., 1971.
- Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови. – К., 1993.
- Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К., 1994.
- Сучасна українська літературна мова: Вступ. Фонетика / За ред. І.К. Білодіда. – К., 1969.
- Сучасна українська літературна мова: Морфологія / За ред. І.К. Білодіда. – К., 1969.
- Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За ред. І.К. Білодіда. – К., 1972.
- Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія / За ред. І.К. Білодіда. – К., 1973.
- Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономарева. – К., 1997.
- Тоцька Н.І. Сучасна українська літературна мова: Фонетика, орфоепія, графіка, орфографія. – К., 1981.
- Український правопис. – К., 2002.
- Ющук І.П. Українська мова: Підручник. – К., 2003.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

- Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К., 1985.
- Головащук СІ. Словник-довідник з правопису та слововживання. – К., 1989.
- Етимологічний словник української мови: В 7 т. – Т.1-4. – К., 1982,1985,1989,2003.
- Гринчишин П.Г., Сербенська ОА Словник паронімів української мови. – К., 1986.
- Коваль А.П., Коптілов В.В. Крилаті вислови в українській літературній мові. – К., 1975.
- Орфографічний словник української мови. – К., 1994.
- Полюга Л.М. Словник антонімів. – К., 1987.
- Словник іншомовних слів. – К., 1985.
- Словник труднощів української мови. – К., 1989.
- Українська літературна вимова і наголос. – К., 1973.
- Українська мова. Енциклопедія. – К., 2001.
- Українська філологія: школи, постаті, проблеми / У зб. наук, праць Міжнар. наук, конференції, присвяч. 150-річчю від дня заснув, кафедри укр. словесності у Львівському універс. – 4.1, 4.2. – Львів, 1999.
- Фразеологічний словник української мови: У 2-х т. – К., 1993.
- Шевченко Л.Ю., Різун В.В., Лисенко Ю.В. Сучасна українська мова: Довідник. – К., 1996.

**Програма до державного екзамену
з методик викладання шкільного курсу української мови
для студентів філологічного факультету
освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр"**

Зв'язок методики з суміжними дисциплінами (мовознавством, педагогікою, психологією, логікою, кібернетикою, філософією, передовою шкільною практикою).

Наукові основи і джерела розвитку методики викладання мови. Методи наукового дослідження в методиці: вивчення літератури з методикою мови і суміжних дисциплін, спостереження за навчально-виховним процесом, вивчення й узагальнення передового досвіду, педагогічний експеримент тощо.

Внесок провідних педагогів та методистів у розвиток теорії і практики навчання мови (І. Огієнко, М. Шкільник, В. Сухомлинський, О. Біляєв та інші).

Місце та значення української мови серед інших навчальних дисциплін у середніх навчальних закладах України.

Мета і завдання шкільного курсу мови.

Сучасні підходи до навчання мови: комунікативно-діяльнісний, культурологічний і проблемний.

Методика викладання української мови як наука і навчальна дисципліна. Предмет і завдання методики. Характеристика 2-3 посібників з методики мови.

Українська мова як навчальна дисципліна в школі. Т.Г. Шевченко, М.П. Драгоманов, М.С. Грушевський про вивчення рідної мови. Завдання вчителя-словесника у світлі Закону про мови, Державної програми розвитку української мови до 2000 року.

Принципи побудови і зміст програм з рідної мови для 5-11 класів.

Програми й підручники з української мови, характеристика їх. Особливості програми з української мови для шкіл (класів) з поглибленим вивченням української мови.

Загальна характеристика діючих підручників з мови. Вимоги до підручників; функції підручників.

Посібники з української мови, їх призначення і можливі форми використання у шкільній практиці.

Лінгвістичні основи навчання української мови.

Психологічні передумови засвоєння мови учнями (навчання мови у зв'язку з психічною діяльністю учнів; урахування вікових, індивідуальних особливостей учнів та інших факторів у процесі навчання).

Принципи навчання мови.

Основні загальнодидактичні принципи та їх застосування в процесі вивчення мови у школі (науковість, систематичність і послідовність, зв'язок теорії з практикою, доступність, проблемність, наступність і перспективність, мотивація навчання, свідомість, активність і самостійність, наочність, індивідуалізація та диференціація навчання).

Специфічні (методичні) принципи навчання української мови: взаємозв'язок у вивченні всіх розділів шкільної програми, функціонально-стилістична спрямованість у навчанні мови, зв'язок вивчення мови з розвитком мовлення, взаємозалежність усного і писемного мовлення, вивчення морфолога на синтаксичній основі, структурно-семантичний підхід до вивчення синтаксису зв'язок навчання пунктуації і виразного читання тощо.

Методи і прийоми навчання української мови. Удосконалення їх відповідно до вимог сучасної школи, практики.

Поняття про методи навчання мови, їх функції (навчаюча, розвиваюча, виховуюча). Сучасні класифікації методів навчання мови.

Характеристика основних методів навчання мови: усний виклад учителем матеріалу (розповідь, пояснення, шкільна лекція), бесіда, спостереження учнів над мовою, робота з підручником, метод вправ, програмоване навчання. Елементи проблемного навчання на уроках української мови.

Нетрадиційні методи навчання мови.

Поняття про прийоми навчання мови, їх співвідношення з методами навчання. Прийоми інтелектуальної (мислительної) діяльності. Специфічні прийоми навчання на уроці мови: різні види мовного розбору, заміни, поширення, перестановки мовних одиниць, лінгвістичне і стилістичне експериментування і конструювання тощо. Алгоритмізація на сучасному уроці.

Засоби навчання мови: дидактичний матеріал наочність, технічні засоби навчання.

Розвиток пізнавальної активності, самостійності учнів на уроках української мови у 5-11 класах.

Диференційоване навчання української мови у 5-11 класах.

Класифікація методів навчання за рівнем пізнавальної активності учнів. Проблемно-пошукові завдання, ситуації, методика їх використання, розв'язання.

Проблема типології уроків з української мови. Нетрадиційні уроки мови у школі.

Зовнішня і внутрішня організація уроку. Структура уроку. Поділ уроків мови на аспектні та уроки розвитку зв'язного мовлення. Основні види і структура аспектних уроків (уроки вивчення нового матеріалу, або засвоєння нових знань; уроки формування умінь та навичок; уроки

повторення окремої теми, розділу; уроки узагальнення і систематизації вивченого; уроки перевірки й обліку якості знань, умінь і навичок; уроки аналізу контрольних робіт). Основні види і структура уроків розвитку зв'язного мовлення: уроки "малих жанрів" творчих робіт (усний переказ складання автобіографії, протоколу, написання нарису, вільного або творчого диктанту); уроки проведення великих за обсягом переказів і творів (навчальних і контрольних) та їх аналізу з учнями.

Особливості уроку української мови в школі з російською та іншими мовами навчання.

Тематичне і поурочне планування.

Спостереження й аналіз сучасного уроку мови.

Система оцінювання навчальних досягнень учнів 5-11 класів з української мови (критерії і норми оцінювання, аудіювання усних висловлювань учнів, читання, диктантів, творів і переказів, знань, умінь і навичок з мови).

Тематичний контроль за рівнем навчальних досягнень учнів з рідної (української) мови.

Типи уроків з української мови, їх структура і методика проведення. Конспект мікроуроку вивчення нового матеріалу з теми "Правила вживання апострофа" (5 клас).

Методика вивчення фонетики й орфоєпії української мови у 5-9 класах. Система вправ, характеристика їх.

Зміст шкільного курсу фонетики та його значення. Зв'язок уроків з фонетики з вивченням графіки, орфоєпії, орфографії, граматики і розвитку мовлення.

Завдання вивчення фонетики: удосконалення умінь і навичок правильно вимовляти звуки, чітко розмежовувати звуки і букви; встановлювати відповідність чи невідповідність між вимовою і написанням; формування орфоєпічних навичок; розвиток мовного слуху в учнів, слухової пам'яті, дикції; подолання фонетичних діалектизмів.

Методи і прийоми вивчення фонетики. Фонетичний розбір у школі. Вправи з фонетики: визначення наголосу в словах, правильна літературна вимова слів, виразне читання текстів, списування з фонетичним завданням тощо.

Використання наочності і технічних засобів у процесі вивчення фонетики й орфоєпії (узагальнюючі таблиці, схеми, моделі, словесні ключі; грамзапис, магнітофон, кодоскоп та ін.).

Методика вивчення лексики і фразеології на уроках української мови у 5-9 класах. Система тренувальних вправ (на матеріалі підручника для 5 класу).

Зміст шкільного курсу лексики і завдання його вивчення.

Методика ознайомлення учнів з багатозначністю слів, прямим і переносним значенням та вживанням, з синонімами, антонімами, омонімами, архаїзмами і неологізмами та іншими лексичними одиницями.

Використання словників у процесі лексичної роботи.

Лексичний розбір у школі.

Методика вивчення фразеології української мови. Види тренувальних вправ з фразеології.

Місце, значення і завдання словникової роботи на уроках мови. Зміст і форми словникової роботи. Робота над лексичними помилками. Словникові вправи: лексичні, лексико-граматичні, лексико-орфографічні, лексико-стилістичні.

Методика вивчення будови слова й словотвору української мови у 5-9 класах.

Зміст шкільного курсу будови слова і словотвору, його значення і завдання вивчення. Зв'язок у вивченні будови слова і словотворення з фонетикою, лексикою, морфологією та орфографією.

Методика ознайомлення учнів з будовою слова і способами словотворення, морфемним і словотворчим аналізом слова. Шляхи подолання труднощів у виділенні основи слова (похідної і непохідної), кореня, префікса, суфікса. Розкриття значення морфем. Робота з морфемним словником.

Методика вивчення частин мови (на матеріалі іменника, дієслова).

Мета, завдання і значення граматики, її місце в курсі української мови у школі.

Зміст, обсяг і принципи побудови шкільного курсу граматики, зв'язок з іншими розділами.

Основні методи і прийоми викладання граматики. Вправи з граматики: граматичний розбір, його види і місце серед інших вправ; складання речень з поданих слів; заміна одних форм і конструкцій іншими; конструювання форм, словосполучень, речень тощо.

Місце морфології в шкільному курсі мови. Значення і завдання вивчення частин мови в школі. Зв'язок у вивченні морфології з фонетикою, орфографією, синтаксисом і розвитком мовлення. Наступність у вивченні частин мови в початкових і середніх класах.

Методика формування загальних понять про частини мови на основі їх лексичного значення, морфологічних ознак і синтаксичної ролі. Вивчення системи відмінювання та словотворення частин мови.

Основні методи і прийоми вивчення морфології. Проблемний підхід до вивчення частин мови, алгоритмізація та програмування. Використання опорних конспектів та таблиць при вивченні морфології у школі.

Методика вивчення синтаксису на уроках рідної мови у 5-9 класах. Проаналізувати систему тренувальних вправ підручника для 8 класу.

Значення і місце занять з синтаксису української мови у школі. Зв'язок у вивченні синтаксису з морфологією, лексикою і розвитком мовлення.

Методика ознайомлення з поняттями про словосполучення і речення, про зв'язок слів у словосполученні і реченні, про типи речень та інтонацію.

Труднощі в опрацюванні синтаксичного матеріалу та шляхи їх подолання.

Методи і прийоми вивчення синтаксису, шляхи їх удосконалення. Логічні блок-структури у процесі вивчення синтаксису рідної мови.

Наочність з синтаксису, методика її використання.

Методика вивчення орфографії. Поняття про орфограму. Методика виправлення помилок учнів.

Значення орфографії та її місце в шкільному курсі української мови. Зв'язок у вивченні орфографії з опрацюванням фонетики, будови слова, словотвору, морфології.

Завдання та основні принципи навчання орфографії: зв'язок навчання орфографії з граматикую та розвитком мовлення, свідомість і автоматизм у навчанні орфографії тощо.

Поняття про орфограму. Типи орфограм (буквенні і небуквенні).

Орфографічні вправи та методика їх проведення. Диктант як один із засобів формування орфографічно грамотного письма. Види диктантів та методика їх проведення.

Робота над орфографічними помилками. Методика виправлення, обліку й класифікації помилок. Норми й критерії оцінок орфографічних навичок учнів. Аналіз орфографічних помилок, причини їх та попередження.

Види диктантів. Методика проведення пояснювального, вибірково-розподільного, словникового диктантів.

Шляхи підвищення орфографічної грамотності учнів. Удосконалений "Український правопис" (К., 2002), словники, довідники та методика їх використання на уроках мови.

Методика вивчення пунктуації. Типові пунктуаційні помилки учнів. Система тренувальних вправ.

Значення пунктуації та завдання її вивчення у школі.

Основні принципи навчання пунктуації: зв'язок у навчанні пунктуації з синтаксисом, розвитком мовлення й мисленням учнів, з виробленням навичок виразного читання.

Поняття про пунктограму, різновиди пунктограм.

Види вправ з пунктуації, методика їх проведення.

Типи пунктуаційних помилок. Методика виправлення, обліку й класифікації пунктуаційних помилок. Робота над пунктуаційними помилками.

Методика розвитку зв'язного мовлення учнів 5-11 класів. Система комунікативних умінь. Види робіт з розвитку мовлення.

Значення і завдання роботи з розвитку зв'язного мовлення у школі.

Основні принципи роботи над зв'язним мовленням: діалектичний зв'язок розвитку мовлення і мислення, випереджаючий розвиток усного мовлення, зв'язок з виучуваним матеріалом на уроках рідної і другої мов тощо.

Види робіт з розвитку зв'язного мовлення: відповіді на питання, вільні і творчі диктанти переклади, перекази, ділові папери.

Робота над текстом . Зміст і спрямування роботи, місце в системі занять. Види вправ.

Методика роботи над усним висловлюванням (усний переказ і усне творчо-самостійне висловлювання).

Перекази, їх значення, види і методика проведення. Творчий переказ як екзаменаційна форма перевірки знань учнів з української мови.

Учнівські твори, їх класифікація і методика проведення.

Перевірка творчих робіт. Робота над помилками.

Ознайомлення учнів з діловим і публіцистичним стилями мовлення. Методика навчання написання різних видів ділових паперів (лист, адреса, план роботи, оголошення, розписка, доручення, протокол (простий і складний), заява, автобіографія, звіт про виконану роботу) і різних видів дописів до газети: заміток, інформація, статей, нарисів.

Методика навчання творів-роздумів. Тематика творів для 5-11 класів.

Система роботи над переказами з української мови у 5-9 класах. Характеристика збірників переказів.

Методика вивчення стилістики на уроках української мови у 5-9 класах.

Завдання зміст і місце роботи із стилістики у 5-9 класах.

Ознайомлення учнів з основними поняттями стилістики.

Система тренувальних вправ з стилістики: стилістичний аналіз, стилістичний експеримент, робота над стилістичними помилками, редагування, конструювання речень з відповідною стилістичною спрямованістю, стилістичний етюд.

Стилістичні вправи при вивченні різних розділів шкільного курсу мови (лексико-стилістичні, фонетико-стилістичні, граматико-стилістичні).

Удосконалення культури українського мовлення у 5-11 класах.

Значення факультативних занять з української мови, їх тематика, методи та прийоми проведення.

Уроки українського народознавства. Тематика уроків з народознавства. Досвід Гнідинської МАНМ ім. Чубинського.

Позакласна робота з української мови, її значення та основні форми роботи. Характеристика 1-2 методичних посібників.

Значення, мета і завдання позакласної роботи з мови, принципи її організації. Зв'язок позакласної роботи з класними заняттями.

Зміст позакласної роботи. Основні форми та види позакласної роботи: індивідуальна, групова і масова.

Організація роботи мовного гуртка. Тиждень рідної мови, олімпіади з мови, мовні свята, конференції, вікторини, конкурси, ігри, екскурсії, випуск газет тощо.

Методика удосконалення мовних умінь і навичок у 10-11 класах.

Мета і зміст навчання мови у старшій школі.

Основні форми занять з мови в 10-11 класах (уроки-практикуми, семінарські заняття, навчальні консультації, лекції, уроки-заліки тощо).

Особливості засвоєння лінгвістичної теорії у старшій школі. Види робіт на уроках розвитку зв'язного мовлення.

Коротка характеристика програм, підручників та посібників з мови для шкіл (класів) з поглибленим вивченням української мови, ліцеїв та гімназій гуманітарного профілю.

Особливості уроку рідної мови та засвоєння лінгвістичної теорії у школах нового типу.

Міжпредметні зв'язки на уроках української мови.

Методична робота вчителя-словесника. Шляхи і форми підвищення професійної майстерності вчителя.

Шляхи підвищення професійної кваліфікації вчителя. Зміст і форми роботи методичного об'єднання вчителів-мовників. Кабінет української мови у школі, його обладнання, зміст і форми роботи.

Передовий педагогічний досвід учителів-словесників України, області, міста (району).

Методика розвитку зв'язного усного мовлення учнів 5-9 класів.

Нові форми організації навчальної діяльності учнів (уроки-диспути, уроки-екскурсії).

Методика проведення творів-описів у 5-9 класах. Тематика творів-описів.

Норми оцінювання знань, умінь та навичок учнів з української мови.

Виховання інтересу, любові до материнської мови. Єдність навчання, розвитку і виховання на уроках української мови.

Питання методики української мови у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського.

Методика роботи у 5-9 класах над текстом на уроках української мови.

Алгоритмізація та комп'ютеризація на уроках української мови.

ТЗН, наочність на уроках української мови, методика їх застосування.

**Список літератури з методик викладання
шкільного курсу української мови
для освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр"**

- Закон України "Про освіту". – К., 1999.
- Закон України "Про загальну середню освіту". – К., 1999.
- Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття). – К., 1994.
- Беляєв О.М., Мельничайко В.Я., Пентилюк М.І., Передрій Г.Р., Рожило Л.П. Методика вивчення української мови в школі. – К., 1987.
- Беляєв О.М. Сучасний урок української мови. – К., 1981.
- Блинов Г.И. Методика пунктуації в школі. – М., 1978.
- Горбачук В.Т. Види диктантів і методика їх проведення. – К., 1989.
- Горпинич В.О. Будова слова і словотвір. – К., 1977.
- Довга О.М. Як писати твір. – К., 1995.
- Кордун П.П. Вивчення стилістики в середній школі. – К., 1997.
- Мельничайко В.Я. Види мовного розбору. – Тернопіль, 1997.
- Мельничайко В.Я. Творчі роботи на уроках української мови. – К., 1984.
- Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах /За ред. М.І. Пентилюк. – К., 2000.
- Миرونюк Н.П. Орфоепія в 4-8 класах. – К., 1986.
- Олійник І.С., Іваненко В.К., Рожило Л.П., Скорик О.С. Методика викладання української мови в середній школі. – К., 1989.
- Передрій Г.Р. Позакласна робота з української мови в 4-8 класах. – К., 1979.
- Плиско К.М. Організація навчання синтаксису в середній школі. – К., 1990.
- Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови. – Х., 1995.
- Плющ М.Я. Вивчення морфології в 5-6 класах. – К., 1988.
- Плющ М.Я. Словотворення та вивчення його в школі. – К., 1985.
- Потапенко О.І. Гурткова робота з української мови в 4-8 класах. – К., 1989.
- Потапенко О.І. Методика викладання української мови. Практикум. – К., 1992.
- Стельмахович М.Г. Розвиток усного мовлення на уроках української мови в 4-8 класах. – К., 1976.
- Технологія сучасного уроку рідної мови /Голуб Н.Б., Дяченко Л.М., Остапенко Н.М., Шляхова В.В. – Черкаси, 1999.
- Тоцька Н.І. Фонетика української мови та її вивчення в початкових класах. – К., 1976.

- Ужченко В.Д. Вивчення фразеології в середній школі. – К., 1990.
- Христіанінова Р.О. Просте речення в шкільному курсі української мови. – К., 1991.
- Шкільник М.М. Проблемний підхід до вивчення частин мови. – К., 1986.
- Шкурятяна Н.Г. Методика вивчення орфографії. – К., 1985.
- Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. – К., 1989.

**Програма до державного екзамену з сучасної
української літературної мови для студентів філологічного
факультету освітньо-кваліфікаційного рівня "спеціаліст"**

Предмет мовознавства. Зміст і основні завдання загального мовознавства.

Прикладне мовознавство як галузь лінгвістики.

Своєрідність мови як знакової системи.

Проблеми співвідношення мови і мислення.

Суспільна природа мови.

Суспільні функції мови.

Мова як найважливіша етнічна ознака. Мова, нація і держава.

Соціолінгвістика, її предмет, завдання і проблеми.

Інтерлінгвістика як галузь мовознавства.

Мова як явище, що історично розвивається.

Зовнішні і внутрішні причини мовних змін.

Поняття про методи наукового дослідження мов.

Вихідні прийоми наукового аналізу мовного матеріалу.

Описовий метод наукового дослідження мов.

Порівняльно-історичний метод наукового дослідження мов.

Метод лінгвістичної географії наукового дослідження мов.

Зіставний метод наукового дослідження мов.

Структурний метод наукового дослідження мов. Види аналізу мовного матеріалу.

Соціолінгвістичні і психолінгвістичні методи дослідження мов.

Застосування математичних методів у мовознавстві.

Лінгвістично-філософські погляди О.О. Потебні.

Значення праць О.О. Потебні для історії лінгвістичних учень.

Московська лінгвістична школа (об'єкт мовознавства, відношення мови до мислення і психічної діяльності, вчення про форму слова і словосполучення).

Казанська школа мовознавства (теоретичні основи, складові мовної діяльності, знаковий характер мови, вчення про фонему, методи дослідження та принципи класифікації мов).

Етнолінгвістика, її теоретично-лінгвістичні основи.

Ономатологія як наука про власні і спеціальні назви. Галузі ономатології: топоніміка, гідроніміка, етніміка, антропоніміка.

Теорії про походження мови як наукові проблеми.

Загальнолінгвістичні поняття українського мовознавства у працях А. Кримського, Л. Булаховського, А. Білецького, О. Мельничука, М. Жовтобрюха.

Теоретичне і прикладне мовознавство. Взаємовплив різних шкіл і напрямків сучасного мовознавства.

Предмет, завдання і значення курсу фонетики. Три аспекти вивчення звуків мови.

Погляди вчених (О. Реформатський, Н. Тоцька, А. Зіндер, М. Матусевич та ін.) щодо об'єкта дослідження фонетики.

Соціальний або функціональний аспекти вивчення звукових засобів у фонетиці.

Погляди вчених щодо об'єкта вивчення фонетики і фонології. Артикулярна класифікація голосних.

Праці О. Павловського, О. Потебні, В. Науменка та ін., у яких досліджується фонетика живої української мови.

Дослідження С. Смаль-Стоцького, Ф. Гартнера з питань української фонетики. Регресивна та прогресивна акомодация.

Дослідження кінця XIX початку XX століття, присвячені історичній та діалектній фонетиці. Найважливіші наслідки повної прогресивної асиміляції.

Розвідки експериментальної фонетики у працях О. Синявського, Л. Прокопової, Н. Тоцької та ін. Загальні умови творення голосних фонем.

Рентгенографія і палатографія - основні методи експериментальної фонетики. Дисиміляція в групах приголосних (регресивна і прогресивна).

Звук, склад, пауза, наголос — одиниці фонетичного рівня мови.

Фонологічна система сучасної української літературної мови. Фонологічні властивості голосних.

Фонема як основна одиниця фонології, найголовніші її особливості.

Фоніка. Коло питань фоностилістики. Модифікація фонем.

Загальна описова та історична фонологія. Поняття фонологічної кореляції.

Поняття слова і лексеми.

Лексика як предмет вивчення лексикології української мови.

Лексикографія як теорія і практика укладання словників.

Українська лексикографія кінця 18 ст. — до 1917 року.

Українська лексикографія 1917 — кінця 20 століття.

Поняття про лексичне значення слова.

Основні типи лексичних значень слів.

Багатозначність слова. Переносне значення і переносне вживання слова.

Поняття омонімії. Класифікація омонімів.

Критерії розрізнення полісемії й омонімії. Міжмовні омоніми.

Поняття про синонімічний ряд і його структуру.

Загальне поняття про антоніми, їх класифікація.

Явище варіантності у сфері фразеології.

Характеристика морфем. Зміни в морфемній будові слова.

Грамматичні підсистеми сучасної української мови. Морфологічні одиниці мови, їх характеристика. Історія становлення граматики як науки.

Характеристика граматик української мови. Морфологія як розділ граматики.

Лексико-граматичні класи слів (частини мови).

Поняття граматичної категорії.

Грамматичне значення і способи його вираження. Формотворення в українській мові.

Поняття графеми як компонента граматичної категорії.

Відомі морфологи України (В. Русанівський, К. Городенська, І. Вихованець, М. Жовтобрюх, А. Загнітко, Д. Баранник, І. Матвіяс, Г. Гнатюк, А. Грищенко та ін.), коротка характеристика їх наукового доробку.

Грамматична категорія відмінка. Значення відмінків. Подвійні відмінки.

Грамматична категорія числа.

Грамматична категорія роду.

Види конверсії, їх характеристика.

Атематичні дієслова в сучасній українській мові.

Категорії часу, виду, особи.

Віддієслівні утворення в українській мові.

Відіменникові утворення в українській мові.

Відприкметникові утворення в українській мові.

Відчислівникові утворення в українській мові.

Відприслівникові утворення в українській мові.

Типи дієвідмінювання.

Морфологічна класифікація мов.

Поняття морфологічної парадигми,

Особливості фонетичного, лексичного, словотвірного, морфологічного, синтаксичного аналізу слів.

Керування. Розмежування його видів. Керування сильне і слабе, його залежність від семантики керуючого слова.

Типи синтаксичних одиниць. Визначальні формальні та семантичні принципи їх виділення: словосполучення, просте та складне речення, текст.

Повні та неповні речення. Поняття про неповні речення. Типи неповних речень, їх характеристика у вітчизняній науці.

Різновиди підрядних словосполучень за категоріально-морфологічним характером головного компонента: субстантивні, ад'єктивні, прономінальні, вербальні, адвербальні, нумеральні.

Історичний розвиток риторики

Класифікація видів красномовства.

Академічне красномовство, його риси.

Основні закономірності риторики.

Закон ступеневої послідовності та його складові у риторичі.

Композиційний риторичний аналіз.

Сфери застосування політичного красномовства.

Історія української мови як наукова дисципліна, її предмет і завдання. Історична фаматика та історія літературної мови як частина курсу історії мови.

Пом'якшення задньоязикових приголосних у сусідстві з голосними переднього ряду (перша і друга палаталізації).

Специфічні східнослов'янські звукові процеси найдавнішого періоду (до появи писаних пам'яток). Утворення сполуки "губний приголосний + л" з доісторичної сполуки "губний приголосний +)". Зміни сполучень сонорних з наступним і.

Відбиття праслов'янських процесів I, II, III палаталізації в українській мові.

Зміна сполук **ор, ер, ол, ел** у положенні між двома приголосними в **оро, ере, оло, еле** ("повноголосся"). Умови творення повноголосся.

Історія редукованих голосних **ъ і ь** та наслідки їх занепаду для фонологічної системи української мови.

Наслідки занепаду редукованих у системі приголосних. Виникнення і наступне спрощення нових груп приголосних, що утворилися на початку, в середині і в кінці слова внаслідок випадання **ъ і ь** (**стн, стл, лнц, ждн, здн, рдд** та ін.). Асимілятивні і дисимілятивні процеси. Набування дзвінкості глухими приголосними перед дзвінками у слові, говіркова втрата дзвінкості приголосними в середині слова перед глухими приголосними. Діалектна втрата дзвінкості приголосного в кінці слова. Подовження приголосних після занепаду напівкороткого **і** (**знання, зілля**).

Історія фаматичних категорій іменників: роду, числа, відмінка, істотності.

Занепад двоїни як фаматичної категорії, залишки двоїни в українських говорах.

Руйнування давніх іменних основ у давньоруській мові і витворення нових типів відмін іменників української мови.

Втрата категорії роду у множиш.

Відмінювання числівників у давньоруській і староукраїнській мовах.

Причина наявності паралельних відмінкових форм.

Історія форм теперішнього часу. Особові форми тематичних дієслів.

Історія форм минулих часів дієслів.

Історія форм майбутнього часу дієслів.

Залишки аналітичної форми майбутнього часу в південно-західних говорах.

Історія форм умовного способу.

Історія форм наказового способу.

**Список літератури з сучасної української мови
для студентів філологічного факультету
освітньо-кваліфікаційного рівня "спеціаліст"**

Жовтобрюх М.А., Волох І.М., Слинко І.І. Історична граматики української мови. – К., 1980.

Коломієць Л.І., Майборода М.А. Історична граматики української мови. Збірник вправ і завдань. – К., 1982.

Енциклопедія. Українська мова. – К., 2001.

Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Граматики української мови. Морфологія. – К., 1973.

Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови: Частина 1,2. – К., 1972.

Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови: Навчальний посібник. – К., 1992.

Плющ П.П. Історія української літературної мови. – К., 1971.

Сучасна українська літературна мова: Т. 1-5 /За заг. ред. І.К. Білодіда. – К., 1969 - 1973.

Тоцька Н.І. Сучасна українська літературна мова: фонетика, орфоєпія, графіка, орфографія. – К., 1993.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів — К, 1985.

Головашук С.І. Словник-довідник з правопису та словоживання. – К, 1989.

Етимологічний словник української мови: В 7 т. – Т.1-4. – К., 1982, 1985, 1989, 2003.

Гринчишин П.Г., Сербенська О.А. Словник паронімів української мови. – К., 1986.

Коваль А.П., Коптілов В.В. Крилаті вислови в українській літературній мові. – К., 1975.

Орфографічний словник української мови. – К., 1994.

Полюга Л.М. Словник антонімів. – К., 1987.

Словник іншомовних слів. – К., 1985.

Словник труднощів української мови. – К., 1989.

Українська літературна вимова і наголос. – К., 1973.

Українська мова. Енциклопедія. – К, 2001.

Український правопис. – К., 2002.

Фразеологічний словник української мови: У 2-х т. – К., 1993.

Шевченко Л.Ю., Різун В.В., Лисенко Ю.В. Сучасна українська мова: Довідник. – К., 1996.

**Програма до державного екзамену з методик викладання
української мови у ВНЗ I - II рівнів акредитації
для студентів філологічно факультету
освітньо-кваліфікаційного рівня "спеціаліст"**

Зміст, предмет, завдання, пошуки та перспективи методик викладання української мови у ВНЗ I—II рівнів акредитації.

Вимоги до знань, умінь та навичок студентів під час вивчення курсу "Сучасна українська мова".

Загальнодидактичні та специфічні засади навчання української мови.

Роль лекційних занять у підготовці студентів до засвоєння теоретичних основ курсу "Українська мова" у ПТНЗ України.

Формування в студентів самостійного мислення на практичних заняттях.

Лабораторна робота як одна з форм навчання української мови студентів.

Індивідуальні семестрові завдання як форма активізації самостійної роботи студентів.

Робота з термінологічною лексикуою на заняттях з української мови.

Проблемно-пошуковий принцип навчання на уроках рідної мови.

Реалізація взаємозв'язків у вивченні мови та літератури як основа ефективної роботи над словом.

Мета і завдання вивчення української мови в педагогічному коледжі, училищі.

Засади національно-мовного виховання молоді у ПТНЗ України.

Посилення виховного потенціалу занять з української мови.

Комп'ютерні технології у навчанні української мови.

Використання тестових завдань на заняттях з української мови.

Алгоритмізація на заняттях з української мови.

Розвиток мовлення студентів. Творчі роботи. Методика підготовки студентів до написання творчих робіт.

Індивідуалізація і диференціація навчання.

Зміст і методика поглибленого вивчення української мови в навчальних закладах гуманітарного профілю.

Розвиток мовної культури майбутніх фахівців у процесі їх професійної підготовки.

Використання засобів народознавства на уроках української мови.

Концепція мовної освіти 12-річної школи (українська мова).

Міжпредметні зв'язки як дидактична умова підвищення рівня знань учнів.

Критерії оцінювання знань, умінь та навичок студентів ПТНЗ України.

Система методичної роботи над стилістикою в навчальних закладах України.

Методи формування творчих умінь та навичок.

Доповідь як одна з форм розвитку мовлення студентів.

Використання дискусії у вивченні та формуванні професійного мовлення студентів.

Зміст і форми словникової роботи.

Вивчення програмового матеріалу з рідної мови модульними частинами.

Роль дидактичної гри в процесі вивчення мови.

**Список рекомендованої літератури з методик викладання
шкільного курсу української мови
для освітньо-кваліфікаційного рівня "спеціаліст"**

- Закон України "Про освіту". – К., 1999.
- Закон України "Про загальну середню освіту". – К., 1999.
- Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття). – К., 1994.
- Беляєв О.М., Мельничайко В.Я., Пентилюк М.І., Передрій Г.Р., Рожило Л.П. Методика вивчення української мови в школі. – К., 1987.
- Беляєв О.М. Сучасний урок української мови. – К., 1981.
- Блинов Г.И. Методика пунктуації в школі. – М., 1978.
- Горбачук В.Т. Види диктантів і методика їх проведення. – К., 1989.
- Горпинич В.О. Будова слова і словотвір. – К., 1977.
- Довга О.М. Як писати твір. – К., 1995.
- Кордун П.П. Вивчення стилістики в середній школі. – К., 1997.
- Мельничайко В.Я. Види мовного розбору. – Тернопіль, 1997.
- Мельничайко В.Я. Творчі роботи на уроках української мови. – К., 1984.
- Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах / За ред. М.І. Пентилюк. – К., 2000.
- Миرونюк Н.П. Орфоепія в 4-8 класах. – К., 1986.
- Олійник І.С., Іваненко В.К., Рожило Л.П., Скорик О.С. Методика викладання української мови в середній школі. – К., 1989.
- Передрій Г.Р. Позакласна робота з української мови в 4-8 класах. – К., 1979.
- Плиско К.М. Організація навчання синтаксису в середній школі. – К., 1990.
- Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови. – Х., 1995.
- Плющ М.Я. Вивчення морфології в 5-6 класах. – К., 1988.
- Плющ М.Я. Словотворення та вивчення його в школі. – К., 1985.
- Потапенко О.І. Гурткова робота з української мови в 4-8 класах. – К., 1989.
- Потапенко О.І. Методика викладання української мови. Практикум. – К., 1992.
- Стельмахович М.Г. Розвиток усного мовлення на уроках української мови в 4-8 класах. – К., 1976.
- Технологія сучасного уроку рідної мови / Голуб Н.Б., Дяченко Л.М., Остапенко Н.М., Шляхова В.В. – Черкаси, 1999.
- Тоцька Н.І. Фонетика української мови та її вивчення в початкових класах. – К., 1976.

- Ужченко В .Д. Вивчення фразеології в середній школі. – К., 1990.
- Христіанінова Р.О. Просте речення в шкільному курсі української мови. – К., 1991.
- Шкільник М.М. Проблемний підхід до вивчення частин мови. – К., 1986.
- Шкуратяна Н.Г. Методика вивчення орфографії. – К., 1985.
- Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. – К., 1989.

Програма до державного екзамену з сучасних аспектів української літературної мови для студентів філологічного факультету освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр"

Головні теоретичні проблеми сучасної семасіології. Система як головне поняття нової орієнтації семасіології.

Сучасні ономасіологічні дослідження. Теорія номінації як складова лінгвістичної семантики. А. Цаунер — засновник ономасіологічної науки; концепції інших шкіл та теорій щодо ономасіології. Теорія референції та функціоналізму. Номінатема як одиниця семантичної організації тексту. Поняття денотата, сигніфіката, референта та десигната. Потерніанська ідея внутрішньої форми.

Актуальні проблеми психолінгвістики та етнопсихолінгвістики. Американська школа психолінгвістики та власні моделі цієї науки. Генеративно-менталістська психолінгвістична теорія Н. Хомського. Радянська психолінгвістична школа.

Когнітологічний напрям сучасної лінгвістики. Когнітивна психологія та її розвиток. Когнітологія та її завдання. Два етапи наукового пошуку когнітивної лінгвістики. Когнітивна граматики та ономасіологія. Фрейм як головна модель репрезентації знань у когнітології. Диференціація типів фреймових структур.

Функціональна лінгвістика як нова галузь мовознавства. Кельнська школа лінгвістики. Радянська функціональна лінгвістика та її теорії. Лондонська, Празька, Женевська лінгвістичні школи. Французька функціональна традиція. Наукові школи американської лінгвістики.

Антропоцентричний напрям дослідження тексту. Ідеї та принципи герменавтики. Становлення лінгвістики тексту як самостійної мовознавчої дисципліни. Різні аспекти поняття "текст". Встановлення різновидів текстових категорій.

Теорія комунікації як найбільш значима пізнавальна лінгвістична наука. Дослідження невербальної комунікації. Паралінгвістика, її головні проблеми. Теорія мовленнєвих актів. Прагматика як одна із галузей мовознавства. Соціограматика та лінгвограматика. Проблема типології мовних особливостей. Класифікація типів мовних особливостей.

Наукові джерела, матеріали і методи лінгвокраїнознавчих досліджень. Зв'язок лінгвістики з етнолінгвістикою, психо- та соціолінгвістикою, етнографією. Історія становлення східнослов'янської (І. Срезневський, М. Костомаров, Ф. Буслаєв, О. Афанасьєв, О. Потебня, О. Веселовський та ін.) та загальної етнолінгвістики (В. Гумбольдт, Р. Боас, Е. Сепір, Б. Уорф та ін). Проблеми і тенденції розвитку лінгвокраїнознавчих досліджень в Україні.

Концептуальна і мовна картини світу.

Універсальне і національно-специфічне у мовній картині світу. Українська мовна картина світу в її зіставленні з слов'янськими мовами (етнолінгвістичний аспект): безеквівалентна лексика, "білі плями" на семантичній карті мови.

Національна своєрідність внутрішньої форми слів та фразеологічних одиниць.

Символічне значення слів. Поняття символу в етнічному і лінгвокраєзнавчому контексті. Риси етнічної своєрідності внутрішнього символу. О.О. Потебня про символічну знаковість української культури. Символічна сила вірувань, сновидінь, традицій українців. Символізм нумеративної системи у східних слов'ян.

Етнічна специфіка української мовленнєвої поведінки: дистанція спілкування, рукостискання, уклін. Національні етикетні вирази. Моделювання мовленнєвої поведінки людини в науці про мову (етнолінгвістиці, психолінгвістиці, лінгвокраєзнавстві). Поняття "етнос", "нація", їх тлумачення в сучасній науці. Проблеми двомовності; близько-спорідненого білінгвізму. Бодуен де Куртене про етнічну самосвідомість людини. Взаємозв'язок унормованої національної мови, діалектів, говорів, говірок у єдиній етносистемі. Загальнонаціональна мова; міфопоетична підсистема загальнонаціональної мови.

Мовна картина світу в уявленні давньоруської людини. Відображення мовної картини світу в давньоруській писемності.

Зв'язок лінгвокраєзнавства з історичною лексикологією, етимологією. Синкретизм семантики давньоруського слова. Роль найдавніших текстів у визначенні значення слова. Мова, особистість і національний характер у міфах, легендах, казках, віруваннях українців. Етнокультурні паралелі у тлумаченні хронотипу східних слов'ян. Відображення міфів східних слов'ян у лексико-фразеологічній системі мови. Лінгвістичні теорії етногенезу.

Пантеон східних слов'ян: Сварог, Сварожичі (Дажбог, Велес, Перун та ін.). Походження імен богів та їх відображення у лексико-фразеологічній системі мови (Дан-Дон, Дніпро, Дунай, Дністр, Двина, Десна і под.).

Пандеоніум східних слов'ян: Водяник, Домовик, Лісовик, Відьмак, Чорт, Вій, Перевертень, Злидні тощо. Своєрідність українського пандемоніуму. Відображення імен, персонажів пандемоніуму в лексико-фразеологічній системі мови (Мавка-навканавський великодень і под.).

Етногенезис і міфологія східних слов'ян в аспекті лінгвокультурології. Основні школи і напрями дослідження лінгвокраєзнавства в контексті сучасних лінгвістичних проблем (антропологічний, соціопсихічний (включно з біосоціопсихічним і геопсихічним), історичний, лінгвістичний).

Архетипи художньо-мовної творчості Т. Шевченка. Відповідність Шевченкових архетипів українській міфопоетичній картині світу. Міфологічна особистість національного генія і текст.

Поняття терміна та терміносистеми.

Термінологічна лексика, її семантичні та функціональні особливості.

Групи термінів відповідно до сфери вживання.

Формування української термінології.

Термінологічні словники.

Роль перекладу в поповненні термінологічної лексики.

Внутрішня форма термінологічних одиниць.

Шляхи виникнення термінів.

Професіоналізми та номенклатурні найменування.

**Список літератури з сучасних аспектів української
літературної мови для студентів філологічного факультету
освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр"**

- Енциклопедія. Українська мова. – К., 2000.
- Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-структурному аспекті. – К., 1988.
- Касевич І.Р. Семантика. Синтаксис. Морфологія. – М., 1988.
- Кочерган М.П. Слово й контекст. – Львів, 1980.
- Русанівський В.М. Структура лексичної семантики. – К., 1988.
- Клименко А.П. Психолінгвістика. – Минск, 1982.
- Новое в зарубежной лингвистике. Когнитивные аспекты языка. – Вып. XXIII. – М., 1988.
- Этнопсихолінгвістика. – М., 1988.
- Бондарко А.В. Функциональная грамматика. – М., 1984.
- Вихованець І.Р. Грамматика української мови. Синтаксис. – К., 1993.
- Загнітко А. Основи функціональної морфології. – К., 1991.
- Гураева З.Я. Лингвистика текста. – М., 1986.
- Д'яков А.С., Кияс Г.Р., Куделько З.Б. Основи термінотворення. – К., 2000.

**Програма до державного екзамену з курсу
методик викладання сучасної української мови
та лінгвістичних дисциплін у ВНЗ III - IV рівнів
акредитації для студентів філологічного факультету
освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр"**

Наукові джерела, методологічні основи курсу методик викладання українських лінгвістичних дисциплін у ВНЗ III-IV рівнів акредитації (сучасної української літературної мови, стилістики, загального мовознавства, історії української мови, старослов'янської мови, культури української мови, культури мовленнєвого спілкування, етимології, етнолінгводидактики та ін.). Залежність методики від специфіки мовознавчих курсів та освітньо-виховних завдань, передбачених програмою «Освіта. Україна XXI століття».

Зміст курсу методики викладання українських лінгвістичних дисциплін у ВНЗ III-IV рівнів акредитації. Предмет методики, основні форми, методи, прийоми вивчення лінгвістики.

Методи дослідження в методиці: вивчення й узагальнення досвіду викладання лінгвістичного циклу дисциплін у ВНЗ III-IV рівнів акредитації; науковий експеримент; аналіз лінгвометодичної літератури тощо; основні і специфічні методи вивчення сучасної української мови та інших лінгвістичних дисциплін у ВНЗ III-IV рівнів акредитації.

Місце методики в системі підготовки магістрантів, провідна роль курсу серед інших навчальних дисциплін. Значення діяльності науково-дослідних установ, Інституту педагогіки АПН України, національних університетів у становленні методики викладання українських мовознавчих дисциплін.

Програми і підручники з мовознавчих курсів для ВНЗ III-IV рівнів акредитації. Зміст і структура вузівської програми з сучасної української літературної мови. Принципи побудови діючих програм з українських лінгвістичних дисциплін для ВНЗ.

Методика роботи з підручниками із сучасної української мови, стилістики, загального мовознавства, історії української мови та ін., їх характеристика. Здійснення міжпредметних зв'язків.

Історія становлення методики викладання сучасної української мови та інших лінгвістичних дисциплін у ВНЗ. Методичні шукання та помилки. Лінгвістичні, психологічні і педагогічні основи навчання української мови. Сучасні аспекти психолінгвістики про шляхи закономірності засвоєння мови, формування лінгвістичних умінь і навичок.

Засоби навчання. Типологія навчальних занять з курсу сучасної української мови та інших лінгвістичних дисциплін у ВНЗ III-IV рівнів акредитації.

Методика вивчення сучасної української мови у ВНЗ III-IV рівнів акредитації.

Зміст і головне завдання курсу, структура програми. Форми і методи викладу історичних, діалектологічних, стилістичних та інших коментарів до мовних явищ. Найважливіші аспекти викладання курсу сучасної української мови.

Методика самостійної роботи студентів над курсом сучасної української мови. Форми і види лекцій, практичних, семінарських і лабораторних занять. Види і методика проведення аналізу одиниць різних мовленнєвих рівнів (фонетичний, орфоепічний, лексикологічний, словотворчий, морфологічний, синтаксичний та стилістичний). Інші форми роботи з методики вивчення сучасної української мови (наприклад, запис тексту на магнітофонну стрічку, аналіз текстів з фразеологізмами, з'ясування їх значень за словниками, складання речень з аналізованими фраземами, виписування з текстів речень із заданими орфограмами та пунктограмами, добір речень відповідного тексту з текстів різної стильової приналежності та ін.).

Навчальні години, відведені на курс сучасної української літературної мови, їх розподіл по курсах і семестрах за розділами, темами та видами занять. Характеристика основних підручників посібників, словників, збірників вправ і завдань з курсу.

Специфіка вивчення курсу ділової української мови у ВНЗ III - IV рівнів акредитації. Завдання курсу, його лінгвометодична основа. Орієнтовна тематика змісту курсу, аналіз програм з курсу ділової української мови. Методика роботи з основною методичною літературою, підручниками, посібниками з ділової української мови. Методи і прийоми вивчення ДУМ.

Основні завдання, зміст, обсяг курсу «Практикум з української мови», його місце в навчальному процесі. Методи і прийоми роботи з удосконалення лінгвістичних умінь і навичок, засвоєних і вироблених у шкільному курсі рідної мови. Система тренувальних вправ з курсу. Роль словників, довідників у формуванні системи знань з сучасної української мови. Використання ТЗН, наочності у процесі повторення практичного матеріалу з розділів фонетики, орфоєпії, графіки та ін. у курсі «Практикуму з української мови». Методичні рекомендації та література для засвоєння «Практикуму». Місце курсу серед інших лінгвістичних дисциплін.

Методика вивчення курсу "Загального мовознавства". Основні етапи формування лінгвістичних понять. Ефективні методи і прийоми, елементи проблемності, алгоритмізація, комп'ютеризація процесу вивчення українського і загального мовознавства. Специфіка опрацювання лінгвістичних термінів.

Методика вивчення курсу стилістики української мови, основні напрямки роботи із стилістики, форми, методи і прийоми роботи. Стилiстичний аналіз як ефективний засіб формування стилістичних умінь і навичок. Обсяг навчального матеріалу із стилістики. Аналіз основних підручників і посібників з курсу. Види навчальних занять із стилістики. Міжпредметні зв'язки і проблемне вивчення стилістики. Удосконалення стилістичних умінь.

Особливості вивчення етнолінгвістичного циклу дисциплін (етнолінгводидактики, порівняльної типології слов'янських мов, семасіології, лінгвокраєзнавства).

Оглядові та монографічні теми, їх складові елементи. Види аналізу етноодиниць різних мовних рівнів. Формування етнокультурознавчих умінь у процесі вивчення етнолінгвістичного циклу дисциплін. Основні напрямки роботи, етнолінгвістичні уміння. Прийоми роботи над текстом. Міжпредметні зв'язки при вивченні етнолінгвістичного циклу дисциплін.

Використання ТЗН, наочності.

Методика роботи над спецкурсами і спецсемінарами. Специфіка змісту, зв'язок з основними дисциплінами. Обсяг навчального матеріалу, форми і методи роботи, особливості методології у роботі над спецкурсами і спецсемінарами з сучасної української мови. Проблема типології спецкурсів і спецсемінарів, їх основні завдання.

Методи, форми, прийоми вивчення етимології української мови. Етимологічний аналіз слів як основний засіб вироблення орфоепічних і орфографічних умінь і навичок. Мета, зміст і завдання лекцій з етимології. Методика проведення практичних занять з етимології. Специфічні прийоми роботи з етимологічними словниками. Види вправ і завдань із етимологічним словником. Аналіз етимонів у текстах. Вироблення умінь і навичок наукового етимологізування. Етнокультурні відомості з етимології як засоби вироблення нових умінь і навичок у студентів.

Педагогічна практика магістрантів з сучасної української мови. Значення, зміст педагогічної практики. Вивчення рівня знань, умінь студентів з сучасної української мови, документації, досвіду.

Значення та завдання мовознавчих дисциплін з розвитку мовленнєвих умінь і навичок, з культури української мови, культури мовленнєвого спілкування, риторики. Методика виправлення, обліку та класифікації мовленнєвих помилок. Основні вимоги до мовлення учителя-словесника. Формування в студентів навичок ораторського мистецтва, виразного читання, культури розповіді. Основні види, форми робіт з культури української мови і культури мовленнєвого спілкування, методика їх проведення. Робота над діловим мовленням студентів. Твори на лінгвістичні теми. Написання творчих робіт, їх види, перевірка та

взаємоперевірка творчих робіт, прийоми виправлення й обліку письмових помилок.

Значення, завдання і зміст вивчення історії української мови. Основні форми і методи організації роботи з історичними джерелами, словниками, текстами з історії української мови. Етнізація процесу вивчення мовних історичних дисциплін. Особливості організації й планування вивчення циклу історичних дисциплін з української мови на філологічних факультетах ВНЗ III-IV рівнів акредитації (старослов'янської мови, історичної граматики, історії української мови). Методика проведення навчальних занять (лекцій, практичних, семінарських з історії української мови).

Методика викладання української мови у вищих навчальних закладах

Авторська технологія навчання магістрів проф. О.І. Потапенка. Нова методологія педагогіки та методики викладання української мови у ВНЗ, їх суть. Зміст і структура курсу. Методика викладання української мови у вузах III-IV рівнів акредитації.

Форми і методи навчання методики викладання української мови у ВНЗ. Методична концепція лекційного курсу. Форми аудиторної роботи зі студентами: лекції, практичні, лабораторні заняття, спецкурси, спецсемінари, спецпрактикуми; залік, екзамен, колоквіум як форми контролю. Індивідуальна та самостійна робота студентів. Традиційні і нетрадиційні методи навчання мовознавчих дисциплін у ВНЗ. Лекційний метод. Дискусія. Моделювання. Дидактична гра.

Розвиток творчих, дослідницьких навичок магістрів-філологів. Поняття про творчість. Критерії творчої діяльності магістра. Концепція креативності як універсальних творчих здібностей. Тракткування поняття "творчість" у різних світоглядних системах. Шляхи та способи розвитку лінгвістичного творчого мислення магістрів.

Ноосферний, синтезований, холістичний, лінгвоетнокультурознавчий підхід до вивчення курсів мови та методики. Поняття про ноосферу як феномен людської цивілізації. Оптимальні методи та прийоми реалізації ноосферного, синтезованого культурологічного підходів.

Слово як лінгвістичне, філософське та культурологічне поняття. Нові підходи до методики вивчення лексики української мови. Мовне спілкування як факт комунікації. Ефективні прийоми педагогічного спілкування.

Мова і духовність. Методика формування високодуховної особистості вчителя засобами материнської мови. Поняття про духовність. Зв'язок мови і духовності. Шляхи і засоби її формування.

Мова і символіка. Символи як одиниці мови. Етнолінгвістична характеристика символів. Методика вивчення мовних символів.

Розвиток творчих умінь магістрів. Система творчих, проблемно-пошукових вправ з мовознавства та методики. Формування творчих літературних здібностей магістрів (з досвіду роботи).

Методика навчання рідної мови в етнолінгвістичному, культурологічному аспектах. Комп'ютеризація та алгоритмізація у процесі вивчення рідної мови. Нові інформаційні технології навчання. Дистанційне навчання.

Список літератури з методик викладання сучасної української мови та лінгвістичних дисциплін у ВНЗ III-IV рівнів акредитації для студентів філологічного факультету освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр"

- Закон про мови // Літературна Україна. – 1989. – 28 жовтня.
- Закон України «Про освіту». – К., 1999.
- Державна національна програма «Освіта. Україна XXI століття». – К., 1994.
- Беляєв О.М. Сучасний урок української мови. – К., 1981.
- Беляєв О.М., Мельничайко В.Я. та ін. Методика вивчення української мови в школі.-К., 1987.
- Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов // За ред. О.С. Мельничука.; К., 1966.
- Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. –К., 1982.
- Гончаренко СУ. Український педагогічний словник. – К., 1997.
- Горяний В.Д. Синтаксис односкладних речень. – К., 1984.
- ЮДорошенко СІ. Граматична стилістика української мови. – К., 1985.
- Кващук А.Г. Синтаксис складного речення. – К., 1986.
- Коваль А.П. Ділове спілкування. –К.: Либідь, 1992.
- Кондратенков А.В. Труд и талант учителя. – М., 1988.
- Кордун П.П. Збірник вправ з стилістики. – К., 1987.
- Культура української мови: Довідник/За ред. В.М. Русанівського. – К., 1990.
- Левицкий В.В., Стернин И.А. Экспериментальные методы в семасиологии. –Воронеж, 1989.
- Мазуркевич О.Р. Метод і творчість . – К., 1973.
- Майстерність словесника: Збірник статей. –К., 1984.
- Мельничайко В.Я., Пентилюк М.І., Рожило Л.П. Удосконалення змісту і методів навчання української мови. – К., 1982.
- Олійник І.С., Іваненко В.К., Рожило Л.П., Скорик О.С. Методика викладання української мови в середній школі. – К., 1989.
- Русанівський В.М. Природа мови і аспекти її вивчення /У кн. Філософські питання мовознавства. – К., 1972.
- Срезневський І.І. Погляд на пам'ятки української народної словесності. – М., 1834.
- Стельмахович М.Г. Народна педагогіка. – К., 1985.
- Степанов Ю.С. Методы и принципы современной лингвистики. – М., 1976.
- Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5-ти т. – Т. 1-5. –К., 1976-1977.

- Українська мова. Енциклопедія. – К., 2000.
- Шкурятяна Н.Г. Методика вивчення орфографії. – К., 1985.
- Шульжук К.Ф. Складні багатокomпонентні речення в українській мові. – К., 1986.
- Ющук І.П. Практикум з правопису української мови. – К. 1989.
- Ющук І.П. Українська мова. - К., 2003.

Зразок оформлення титульної сторінки дипломної роботи

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені
Григорія Сковороди

Філологічний факультет

Кафедра української лінгвістики

ДИПЛОМНА РОБОТА

Структурно-семантичний аналіз науково-технічної
термінології сучасної української мови

студентки V курсу
філологічного факультету
БОНДАРЧУК М.М.

Науковий керівник
кандидат філологічних наук,
доц. ЧУБАНЬ Т.В.

Переяслав-Хмельницький – 2004

Зразок оформлення змісту дипломної роботи

ЗМІСТ

Вступ	3-8
Розділ I.	
Шляхи і способи формування української науково-технічної термінології	9-35
1.1. Поняття терміна і терміносистеми	9-13
1.2. Термінологічна система на рівні лексико-семантичних особливостей і функціонального підходу	13-18
1.3. Терміносистема на рівні парадигми	19-24
1.4. Структурно-словотворчі особливості української науково-технічної термінології	25-35
Розділ II.	
Методологічний аспект засвоєння української науково-технічної термінології в школі	36-54
2.1 Принципи, методологічні основи вивчення терміносистеми в ЗОШ I–III ступенів	36-41
2.2. Система вправ і завдань на уроках рідної мови з аналізу термінів сучасної української мови	41-54
Висновки	55-57
Список використаних джерел	57-61
Додатки	62-65

Зразок оформлення бібліографічних посилань
у тексті дипломної роботи

Наукова термінологія становить важливий і невід'ємний компонент наукового стилю літературної мови, оскільки покликана обслуговувати потреби наукової літератури й інші сфери наукової діяльності тією мовою, до складу якої ця термінологія належить. Комунікативні функції термінології реалізуються в обслуговуванні мовної діяльності в межах певної національної спільності. Однак комунікативне значення термінології набагато ширше, вона проектується не тільки на задоволення внутрішнього, національного мовного контактування, а й на контактування зовнішнє, міжнародне, причому в наш час інтернаціональна функція наукової термінології дедалі помітно зростає. У творенні наукової термінології сучасним розвиненим літературним мовам властиво багато спільних рис, проте кожній з них притаманні й власні особливості, власні традиції, що склалися історично в процесі становлення її наукового стилю. Серед багатьох чинників характер реалізації цих традицій великою мірою визначається специфікою наукових і мовних контактів народу, її носія, з іншими народами (Жовтобрюх: 1980; 73-74), співвідношенням між системою понять окремої галузі науки і їх термінологічним вираженням. Адже відомо, що система понять значно багатша за кількістю елементів, ніж уявлення про неї на основі аналізу плану змісту відповідної термінології (Канделаки: 1970; 34-39).

Розбудова термінологічних систем є визначальним фактором у розвитку наукового стилю в усьому його професійно зумовленому розмаїтті. Вона відбувається ф об'єктивними законами розвитку лексики та водночас коригується тими науковцями, суспільно-політичними діячами, котрим не байдужа доля їхньої мови і котрі своїм науковим потенціалом підносять "інтелектуальний рівень та етичне вироблення цілих мас народу" (Франко 1986:428).

Зразок оформлення списку використаних джерел у науковій роботі**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

Актуальні проблеми становлення і розвитку національної школи. – К., 1992. – 263 с.

Артикуца Н.В. Термінологічно-правовий фонд української мови: Проблеми методології дослідження // Система і структура східнослов'янських мов. – К., 1999. – С. 164-187.

Балли Ш. Французская стилистика. – М., 1961. – 274 с.

Беляев О.М. Сучасний урок української мови: Учбово-методичний посібник. – К., 1981. – 177с.

Білодід І.К. Літературна мова і стандартність // Мовознавство. – 1973. – №5. – С. 3-14.

Білодід І.К., Лагутіна А.В. Особливості наукової термінології в період НТР: Напрями вивчення й опису // Вісник АН УРСР. – 1979. – №6. – С. 14-21.

Білодід І.К., Лагутіна А.В. Наукова термінологія доби НТР — органічний складник сучасної літературної мови // Культура слова. – 1982. – Вип. 22. – С.3-8.

Біляев О.М., Симоненкова Л.М., Скуратівський Л.В., Шелехова Г.Т. Концепція навчання державної мови в школах України // Дивослово. – 1996. – №1. – С.16-21.

Борисова З.У. Проблеми научно-технической терминологии и их актуальность // Проблеми теорії і методики викладання філологічних дисциплін: Збірник наукових праць. – К. 1998. – С. 26-28.

Булаховський Л.А. Нариси з загального мовознавства. – К., 1995. – 248 с.

Бурячок А.А. Спільні словотворчі процеси в іменниковій термінології східнослов'янських мов. – К., 1978. – С. 161-194.

Зразки екзаменаційних білетів для державного екзамену з сучасної української мови і методик викладання української мови

БІЛЕТ №1

1. Українська мова — національна мова українського народу, одна із форм його національної культури. Місце української мови серед слов'янських мов. Походження та розвиток мови української народності і нації.

2. Другорядні члени речення, принципи їх виділення. Способи вираження прямого і непрямого додатка. Узгоджене і неузгоджене означення, способи його вираження. Види обставин та способи їх вираження.

3. Вивчення лексики і фразеології в шкільному курсі української мови.

3.а. Зробити повний граматичний аналіз речення; фонетичний морфемний, лексичний, словотвірний, морфологічний розбір підкресленого слова (за схемою).

Спираючись на досягнення культурно-історичного і порівняльно-історичного методів вивчення мовного мистецтва, Олександр Опанасович Потебня створив принципово новий історико-філологічний метод дослідження художньої творчості, характерними особливостями якого є глибокий історизм у підході до явищ духовної діяльності, до мислення, мови, літератури.

БІЛЕТ №2

1. Лексикологія української мови. Поняття лексичної системи. Слово як основна одиниця мови та мовлення, його основні ознаки та функції.

2. Значення, морфологічні ознаки та синтаксичні функції дієслова. Система дієслівних форм.

3. Методика вивчення фонетики, графіки та орфоєпії в школі.

3.а. Зробити повний граматичний аналіз речення; фонетичний морфемний, лексичний, словотвірний, морфологічний розбір підкресленого слова (за схемою).

У найважчих обставинах, навіть тоді, коли життя здається неможливим, не можна переступати ту грань, за якою кінчається владарювання розуму над нашими вчинками і починається темна стихія інстинктів і егоїстичних бажань.

Приклад повного граматичного розбору тексту

І не кулі підгинають стебло, а перехитує ним перепел, співаючи з радості, що теплими грудочками покотились його діти по землі
(М. Стельмах)

1. За метою висловлення речення розповідне.
2. За інтонаційним оформленням речення неокличне.
3. За будовою це речення являє собою конструкцію з сурядним поєднанням простого речення і складнопідрядного.
4. Сурядним зв'язком поєднані перша і друга частини; сурядність протиставна, виражена інтонацією, сполучником а та порядком розташування речень.
5. Підрядним зв'язком поєднане третє речення з другим; (підрядним додатковим), зв'язок його з другим реченням виражений інтонацією, сполучником що, позицією після свого головного речення.
6. Перше речення двоскладне поширене, неускладнене, повне; друге — двоскладне, поширене, неускладнене, повне; третє — двоскладне, поширене, неускладнене, повне.
7. Коми після слів стебло, радості відділяють частини складного речення, кома після слова перепел виділяє відокремлену обставину.
8. Характеристика за членами речення:
Перше речення – *І не кулі підгинають стебло*.
Підмет (*що*) – *не кулі*, виражений сполученням іменника у формі називного відмінка множини з часткою *не*;
– простий дієслівний присудок (*що роблять*) – *підгинають*, виражений дієсловом дійсного способу, недоконаного виду, теперішнього часу у формі III особи множини;
– прямий додаток (*що*) – *стебло*, виражений іменником середнього роду у формі знахідного відмінка однини.
Друге речення – *А перехитує ним перепел, співаючи з радості*.
Підмет (*хто*) – *перепел*, виражений іменником чоловічого роду у формі називного відмінка однини;
– простий дієслівний присудок (*що робить*) – *перехитує*, виражений дієсловом дійсного способу, теперішнього часу, недоконаного виду у формі III особи однини;
– додаток (*ким*) – *ним*, виражений особовим займенником у формі орудного відмінка однини;
– обставина способу дії (*як, яким способом*) – *співаючи з радості*, виражена дієприслівниковим зворотом.
Третє речення – *Що теплими грудочками покотились його діти по землі*.
(Розбір за аналогічною схемою).

**Програма магістерської практики
зі спеціальності 8.010103 - Українська мова і література**

Педагогічна магістерська практика готує студента-магістранта до викладання у вищих навчальних закладах 3-ого рівня акредитації. Вона покликана розвинути науково-дослідницькі здібності педагога-викладача, сформувати міцні уміння і навички, глибоку теоретичну підготовку фахових дисциплін – сучасної української мови, історії української мови, стилістики, риторики тощо.

Мета магістерської практики, що виконується в педагогічному закладі, містить дві складові - мовознавчу і методичну. Елементи мовознавчої практики забезпечуються на кафедрі української лінгвістики. Магістрант повинен глибоко засвоїти теоретичні відомості з лінгвістичних курсів, що читаються у вищих навчальних закладах на філологічних факультетах, познайомитися і засвоїти основні напрями викладацької діяльності у ВНЗ, їх сфери впливу.

Практика триває два тижні у дванадцятому семестрі. За цей час магістрант повинен провести декілька залікових занять, ознайомитися з документацією кафедри української лінгвістики, що стосується наукової, навчально-методичної та громадсько-виховної роботи.

План навчальної практики магістрів з циклу мовознавчих дисциплін

Назва заходу

1. Спостереження за організацією навчально-виховної роботи зі студентами денної форми навчання.
2. Вивчення документації кафедри, пов'язаної з плануванням і проведенням різних форм та видів викладацької діяльності (навчальної, наукової, організаційної, громадської, виховної).
3. Складання плану роботи на весь період навчальної практики та корегування його основних позицій з науковим керівником.
4. Аналіз проведеного відкритого заняття викладача кафедри української лінгвістики, види, аспекти аналізу занять та навчально-пізнавальної діяльності студентів.
5. Підготовка конспектів лекцій, практичних і семінарських, лабораторних занять з дисциплін кафедри української лінгвістики.
6. Узгодження планів-конспектів трьох контрольних занять з науковим керівником практики, внесення корекцій.

7. Проведення першого контрольного заходу, підготовка дидактичних засобів навчання до кожного заняття, аналіз результатів діяльності студентів, самоаналіз проведеного заняття.

8. Ознайомлення магістрантів із системою самостійної та індивідуальної роботи студентів. Види планування та контролю за названими видами робіт. Особливості змісту, організаційне забезпечення індивідуальної та самостійної роботи студентів. Критерії та вимоги до оцінювання.

9. Складання з теми лекції системи завдань і вправ для самостійного опрацювання студентами, вимоги до виконання та оцінювання.

10. Організація та проведення семінарських та контрольних практичних занять. Здійснення аспектного аналізу проведеного заняття з точки зору реалізації його мети та основних завдань. Самоаналіз навчальної діяльності, оптимальності вибору засобів навчання студентів.

11. Спостереження та аналіз організаційної, громадської та виховної роботи кафедри.

12. Ознайомлення з документацією кафедри із планування, організації та здійснення наукової роботи викладачів. Види наукової співпраці викладачів і студентів. Наукові групи й гуртки та керівництво ними з боку викладача.

13. Ознайомлення з роботою кураторів (планування, організаційна та звітна документація з виховної роботи). Участь у виховному заході куратора академічної групи.

14. Ознайомлення магістрантів з видами виховної роботи вишу та факультету.

15. Проведення лабораторного або практичного заняття за встановленим графіком, аналіз його щодо ефективності роботи студентів.

16. Підготовка документації з педагогічної практики (оформлення конспектів лекцій, лабораторних занять, щоденника спостережень).

17. Підготовка магістранта до звітної конференції.

Зміст

Передмова	3
Правові норми атестації	4
Захист бакалаврських, дипломних, магістерських робіт	6
Усна державна атестація із сучасної української мови	8
Програма до державного екзамену із сучасної української літературної мови для освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр”	10
Список рекомендованої літератури із сучасної української літературної мови для освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр”	19
Програма до державного екзамену із методики викладання шкільного курсу української мови для освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр”	21
Список рекомендованої літератури із методики викладання шкільного курсу української мови для освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр”	28
Програма до державного екзамену із сучасної української літературної мови для освітньо-кваліфікаційного рівня “Спеціаліст”	30
Список рекомендованої літератури із сучасної української літературної мови для освітньо-кваліфікаційного рівня “Спеціаліст”	34
Програма до державного екзамену із сучасних аспектів української літературної мови для студентів філологічного факультету освітньо-кваліфікаційного рівня “Магістр”	39
Список літератури із сучасних аспектів української літературної мови для студентів філологічного факультету освітньо-кваліфікаційного рівня “Магістр”	42
Додатки	50

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

УКРАЇНЕЦЬ Людмила Федорівна
НІКОЛАШИНА Тетяна Іванівна
ПАВЛОВА Ірина Григорівна
СОЛОГУБ Любов Олексіївна

Державна атестація із сучасної української літературної мови та методики викладання української мови. – Полтава, 2011. – 60 с.

УДК 811.161.2
ББК 81.2УКР
Д 36

У посібнику вміщено відомості про правові основи державної атестації випускників вишу IV рівня акредитації, програми до ДЕК із сучасної української літературної мови, методики її викладання, списки необхідної фахової літератури, основні положення щодо написання наукових робіт, зразки білетів, схеми повного синтаксичного аналізу речення.

ISBN 996-7053-38-5

Здано до набору 29.02 2011 року. Підписано до друку 14.03. 2011 року.
Формат 84x108/32. Папір офс. №1. Гарн. Times.
Офс. друк. Ум. друк. арк. 1,83.
Тираж 100 примірників. зам. 208.

Віддруковано з оригінал-макету замовника у видавництві Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.
Полтава, вул. Остроградського, 2.
